

P. PÄIVÄRINNAN

JÄLKIPAININTOJA

III

KANTTILAISET
JA
KANTTILAN TYTTÄRET.

LAPUALLA,
JAAKKO HISSA.

Hinta 85 penniä.

Sälfipointoja.

III.

Kanttilaiset.

Muistelmia katovuosilta.

Sirjoittanut

P. Päivärinta.

Porissa 1889,

Lapualla,

S. B. Hisjan kustannuksella.

Ranttilaiset.

Wiinhän se on. Sen aikasista asioista on paljon puhuttu ja kirjoitettu, jolta tämäkin kertomus on. Mutta kenpä voisi siitä koskaan kaikkeni waijeta, joka omin silmin on nähnyt kaiken sen kurjuuden ja ne kärsimykset, mitä kansa sai vuosina 1862—1867 nähdä ja kokea. Ollihan silloin peräkkäin wiisi katowuotta, joista wuosi 1867 oli hirwein. Edelliset neljä oliwat ikäänkuin ennakolta kansalta imeneet kaiken warallisuuden, mehun ja ytimen, valmistuen siten tilaa wiimeisen, kowimman katowuoden hirmuille.

Kun ajattelen niitä aikoja ja muistelen niitä tapauksia mitä silloin näin, pyrkii weri hyytymään suonissani ja kylmä wäre tärisyttää ruumistani. Kruunu wienä apuun, ulkomailta tuli lahjoja ja yksityiset jakoivat leipäpalasta niin kauan kuin heillä oli jakamista, „mutta mitä se oli noin paljoille“. Pian loppuuiwat kruunun warat, pian lakkasiwat ulkomaalaisten almut, pian ehtyiwät yksityisen warat, ja pian olimme tasawäkiset woimissa ja warallisuudessa. Wiimeinen wuosi ei ollut antanut wainnoksemme muuta kuin olkia ja nämät sekä peuran jäkälät tuliwat nyt melkein ainoaksi wainnoksemme. Pian alkoi horjuwia haamuja kullea pitkin teitä talosta taloon, etsien, jos josjakin löyhtyi wielä jotakin syötävää. Joka päivä tuli uusia tietoja uusista kuoleman tapauksista. Niistä, joiden oli eilen wielä nähty horjuen ja hoiperrellen tiellä kulkewan, oli aina joku johonkin kummeltunut ja siihen henkensä heittänyt tahti jonkun huoneen nurkkaan kuolla kytkähtänyt.

Hallitus ryhtyi woimakkaammin asiaan. Kunnille annettiin kowa käsky, että niiden pitää laittaa köyhäin huoneet, joissa kuntien tulee köyhille antaa työtä ja ruokaa, ja hoitaa heidät kaikinpuolin hywästi. Hallitus katsoi perään, että nämät määrähkset

kaikkialla kiireesti pantiin toimeen, ja walvoi jokapaitasja köyhäin huoneitten asioita. Tällä hywäätarcoittawalla laitoksella oli kuitenkin kaikenni toisenlaiset seuraukset kuin mitä oli toivottu. Sillä kaikki tämä wiheliäisyys ja kurjuus ykisiin paikkoihin koottuina, synnytti ankaran kulkutaudin, ja kuolon-ankeli rupeji noiden kookoon-ahdattujen joukosta niittämään monin kerron runsaamman saaliin kuin koskaan ennen.

Aikomukseni ei olekaan ruweta kirjoittamaan yleistä historiaa kaikesta siitä, mitä maamme sai silloin kärsiä, mutta olkoon tämä mainittuna kertomuksen alustawana pohjana.

On eräs sunnuntai-aamu kewät-talwella 1868. Väänin kuwernööri on köyhäin huonetten tarkastusmatkallaan saapunut S—n kuntaan, jossa myhös on köyhäin huone. Heti kun kuwernööri on päässyt festikiewarin pihalle, ohjaa hän askeleensa köyhäintaloo kohden. Johtaja saa kiiwaan käskyn, saapumaan heti kuwernöörin eteen, tekemään tiliä hallituksestaan; pian saapuikin hän pelokkaan näköisenä.

„No, kuinka täällä nyt asiat owat?“ kysyi kuwernööri.

„Suonosti, herra kuwernööri“, sanoi johtaja, ja hänen äänensä wärähteli.

„Mitä, ja niin paljon kuin tänne on annettu apua“, sanoi kuwernööri tuimistuneen näköisenä.

„Muutama markkakymmeninen ja muutama kymmen janholeimisköitä ei kauwaksi riitä, sillä hätä on niin yleinen, että kaikki owat wailla“, rohkeni johtaja sanoa.

„Onko paljon sairaita?“

„On . . . paljon on“.

„Onko kuollut wiime aikoina?“

„Meljä wiime wuorokautena“.

Kuwernöörin silmät iskivät tulta. Samassa tuokiossa tuli siihen horjuen eräs waimo kahden pienen tyttönsä kanssa. Waimo oli walju ja kalpea. Hänessä ei näyttänyt olewan muuta kuin kourallinen luita ja niiden päällä kelmettynyt,

näiwettynyt ja sinertävä nahka, jonka alla puoleksi sammunut henki kyti. Hänen silmänsä olivat painuneet sywälle kuopalle, josta weltostunut silmäpari kiiluwasti tirkisteli eteenjä. Hän näytti olewan kowin hämmästyksisänjä, sillä hän ei ensinkään tiennyt kuvernöörin olewan siellä. Molemmat lapset olivat myös laihoja, kalpeita ja repaleisia.

„Onko tämä waimo lapsineen teidän hoidettawananne? Wasatkaa“, sanoi kuvernööri tuimasti.

„On, herra kuvernööri“, sanoi johtaja.

„Te hoidatte köyhänne fangen huonosti, sanon minä, sen näen tämän waimon ja näiden lasten surfeasta näöstä; aiwanhan he owat pelkkiä luurankoja“, sanoi kuvernööri.

„He owat olleet täällä wasta muutamia päiwiä. Mutta minä luulen, etteiwät he tule täällä suuresti kostumaan, sillä olki ja jäkälä ei paljon woimia lisänne“, selitti johtaja.

„Owatko he tältä kylältä kotoisin?“

„Eiwätkä ole . . . he owat penikulman päästä sydänmaalta, Kanttila nimisestä uudistalosta. Minusta tuntuisi parhaalta keinolta, kun menisiwät kotiansa, ja sinne annettaisiin heille apua minkä voitaisiin . . . olisihän heillä siellä edes lehmä, jolta saisiwat maitotilkan . . . täällä ei näy kukaan lauwan henkeänjä pitävän“, selitti johtaja.

„Sen minä sanon, että teidän pitää laittaa köyhille työtä tänne ja hoitaa köyhänne paremmasti, muistakaa se; toimittakaa niin, että he suurimaksi osaksi itse ansaitsewat elatuksensa, etteiwät he opi laiskoiksi“, määräili kuvernööri.

„Työtä on tehty niin paljon kuin on woitu, mutta nykyinen köyhäin huoneen työ on supistunut siihen, että vielä kynnelle kytenevät tekewät ruumisarkkuja niille, jotka owat päässeet pois tästä kurjuudesta; työ tuskapa on ollut, jos on saatu arkkuja niin paljon kuin on tarwittu. Mitä tätä ennen on kotoon saatu, ne owat kaikki tuolla aitasja; tahtoisin tietää, kuka niistä wähänkään maksajisi . . . kukaan ei nyt tarwitse muuta kuin leipää“, arweli johtaja.

Kuvernöörin tyytymättömyys leimahti nyt ilmituleen. Hän iski nyrkkinsä täydellä voimalla lähellä olevaan pöytään, niin että pöytä kohonaa hyppeli.

„Wai niin! Kyllä minä teidät tunnen. Te ette tee mitään köyhienne hoitamiseksi. Täällä he ovat waljuja ja kalpeita kuin luurangot, waikka minä olen käskenyt heitä hywästi hoitaa ja ruokkia. Mutta minä sanon teille, että te olette olleet niskurit ja huolimattomat teille uskotussa toimeshanne. Te puhutte kuolleista ja ruumis-arkuista, siihen siaan kuin teidän pitäisi puhua niiden apujen siunatuista waikutuksista, mitä me olemme tänä ahdingon aikana teille hankkineet ja laittaneet. Mutta koska minullakin on jotakin sanomista teidän tekemisiinne, niin minä sanon aiwan yksinkertaisesti, että te ette jaa kiusata köyhäanne, ettekä saattaa heitä kuolemalle. Teidän tyytyä — niin, teidän pitää werottaa kuntaanne, ja määrätä manttaalien mukaan niin paljon annettawaksi, että se muiden apujen kanssa riittää kuntanne köyhien elättämiseen“, sähhyi kuvernööri.

Köyhäin huoneen johtaja oli tunnollinen mies. Hänen mieltensä oli ennenkin murruttuissa, mutta kuvernöörin viimeisen puheen aikana särkyi se kaikenni. Hän tunsi ja tiesi olewaiset olot ja nykyisen kuntansa tilan niin tarkkaan, ettei kukaan sen paremmin. Hän oli sälytetty kantamaan yhteiskunnallista kuormaa, ja vastaamaan luonnon oikullisista turmista; siinä hän oli kaikkensa tehnyt, mutta ei ollut hywä niin eikä näin. Sydämeästään olisi hän tahtonut auttaa kansaansa, mutta woimat puuttuivat, sillä hänen woimansa oli kansan woimassa, ja ne myös puuttuivat. Wiljawat weet nousi hänen silmiinsä, ja sanan, wastauksen lausumatta pökäisi hän ulos, salataksensa khyhneliärsä. Siellä maantien warrella seisoi hän, mieltien nykyisiä oloja, ja niitä syytöksiä, joita hän tunsi syyttömästi saawanja kantaa. Koko nykyinen kurjuus, ja ne wäärät käsitkset, joita hallituksen miehet useinkin suurella pontewuudella esiin toiwat nykyisistä oloista, olivat awonaisena suurena kirjana hänen edessään. Hän käsitti täydellisesti mistä kaikki tämä oli

tullut, ja tämä tunto ja tieto se oli, joka särki hänen sydämensä.

Samalla tuli maantietä myöten wiisi hevosta ajajineen, joilla näytti olevan rasfaat kuormat. Johtaja pyyhkäisi takin hihalla kyyneleet pois silmistänsä ja meni heidän luoksensa.

„Mitä teidän kuormisianne on, kun ne näyttävät niin raskailta?“ kysyi köyhäin huoneen johtaja matkamiehiltä.

„Eihoja.“

„Mitä wiette pois ainoankin mehun ja wäen tänä ahdistuksen ja hädän aikana?“ kysyi johtaja.

„Täytyy koettaa saada hiukankaan suuruusta oljen sekaan, niin kauwan kun on jotakin, joka vielä jollekin kelpaa; ilman sitä kesäkin tulee, eikä ole kourallistakaan siementä peltoon“, sanoivat matkamiehet.

Johtajan kyyneleet haihtuivat. Niistä sanoista huomasi hän, että vielä on kansassa toivoa ja luottamusta, ja että heissä kyti tunne, että: „Wiel' uusi päivä kaikki muuttaa woi.“ Hän hierusteli silmistänsä pois wiimeisetkin kyyneleensä jäljet ja palasi kuvernöörin luo.

„Te ette wastannut minulle mitään; siihen sijaan, että teidän olisi pitänyt wastata, luistatte te pois minun kynnistäni. Te ette woi päästä tästä muutoin kuin selittämällä: kuinka asiat woiwat näin huonosti olla“, sanoi kuvernööri yhä tuimasti.

Pyhlewänä ja hlewänä seisoi johtaja kuvernöörin edessä. Asiain nykyinen kanta oli hänellä selwillä ja hän ei tuntenut aristelewanja tässä asiassa mitään woi.maa tässä maailmassa.

„Herra kuvernööri!“ alkoi johtaja. „Tämä maatumme kohdannut kurjuus ei ole minun, eikä kansamme tekoa; se on korkeimman salimuksesta tullut, ja siihen en tunne itseäni enkä muita wikapääksi. Wäärin on se, että minua ja kuntaa siitä syhtetään. On helppo sanoa ja määrätä, että kaikki tämä wiheliäisyys on meidän poistettava, mutta sitä me emme woi tehdä. Te sanotte, että kuntaa pitää werottaa ja koota näille kaitille riittävä ruoka. Mitä tämä on? Kunta on tehnyt

Kaikki mitä on woinut, ja antanut niin kauwan kuin on ollut antamista; nyt on kaikki lopussa ja annettu mitä on ollut annettawissa. Kaikin olemme samoissa waroissa rawinnon suhteeseen. Tauti ja sairaus lewiää ympäriinsä ja moni talollinen on tullut tänne kuolemaansa hakemaan, kun kotona ei ole enään mitään ollut . . . ; jospa he raukat osaisivat kotonsa pysyä, olisihan siellä edes raitis ilma, mutta täältä puuttuu sitäkin ja kuolema on jokaisen kimpussa. . . . Kaikki mitä kunnasta voidaan tänne saada, on muutama piimäkannu ja joku tilkka maitoa ja sillä ei kauwas mennä. — Tässä minä olen, enkä voi toisin sanoa; en itsekään tiedä, tämäkö wai huomisen päivä on viimeiseni — — tehkää minulle mitä tahdotte.”

Kuvernööri oli tunnokas mies. Rhyneleet kiilsivät hänen silmissään johtajan puhuesssa. Kun tämä oli puheensa loppettanut, pyyhkäisi kuvernööri salaa silmänsä ja sanoi miehettästi:

„Minä hymärrän teitä. Wika ei ole tosiaankaan meissä kenessäkään, mutta se on sallimuksesssa. Tehkäämme miehissä kuitenkin mitä woinme hädän lieventämiseksi. Utkäämme siitä enään puhuko. — Minä haluan nyt nähdä sairaita; olkaa hyvä ja ohjatkaa minut sinne.”

Toistakymmentä henkeä makasi kalpeana ja riutuneena toisella puolen kartanoa olewasssa awarassa tuwasssa. Raukeina ja woimattomina taistelivat he siinä viimeistä taisteluaan. Heidän silmänsä kiiluivat kummallisesti, kolkoista ja sywälle painuneista silmäkuopista, ja melkein tyhtywäisinä näyttiwät he odottawan viimeistä hetkeänsä.

„Hywä Jumala! Täällähän on paljon sairaita ja niin heikon näköisiä. Tässähän on lääkäri aiwan lähellä; olkaa hyvä ja kutsukaa hänet tänne” sanoi kuvernööri johtajalle.

Johtaja lähti ja pian palasi hän lääkärin kanssa.

„Täällähän on paljon sairaita; oletteko käynyt näitä katsomassa?” sanoi kuvernööri lääkärille.

„Kyllä on käyty, herra kuvernööri”, wastasi lääkäri.

„Määrätkää näille sairaille kyllältä tehokkaita lääkityksiä; kyllä minä toimitan niin, että ne tulevat apteikkiin maksetuiksi“, sanoi kuvernööri.

„Kyllä osattaisiin määrätä auttavia lääkkeitä, mutta meidän rohtoloiissa ei ole semmoisia rohtoja, joita nyt tarvittaisiin“, sanoi lääkäri.

„Mitäs tämä on? Pitäähän apteekkeissa löytyä kaikkia mitä tarvitaan. Sanokaa minulle mitä puuttuu, ja minä tahdon pakottaa heidät velvollisuutensa täyttämään, elleivät he lääkäreitä tottele“, sanoi kuvernööri.

„Serra kuvernööri!“ sanoi lääkäri ja oikaisi itsensä suoraksi. „Sairasten parantamiseksi ja taudin levenemisen estämiseksi tarvittaisiin paljon ruutijsia jauhoja, sillä mikään lääkin-tä-oppi ei ole vielä tähän saakka keksinyt semmoista keinoa, että ihmisiä voitaisiin hengissä pitää oljilla ja jäkälillä.“

„Minä hymärrän, minä hymärrän. Minä luulin selwinneeni jo johtajan puheesta, mutta niin ei ollut. Minä olen väärin teitä tuominnut, antakaa se minulle anteeksi!“ sanoi kuvernööri, kävelen johtajan luo ja puristaen hänen kättänsä. Kirkas hymärel kiilsi kuvernöörin silmänsä nytkin.

„Sairaille ei saa enään antaa olki- ja jäkäläleipää, sitä syökööt terweet; minä laitan jauhoja tänne. — Mistä saamme terweellistä, voimakasta ruokaa näille jo puoliseksi?“ jatkoi kuvernööri.

„Uskettain ulkona käydesfäni puhuttelin matkamiehiä; heillä oli wiisi kuormaa tuoreita lihoja, jotka he aikovat wiedä kaupunkiin“, ehätti johtaja sanomaan.

Sanan lausumatta pisti kuvernööri kätensä pooveensa, ja wetäsi sieltä seteliturkun esiin. Hän ojensi sen johtajalle ja sanoi: „Tässä on kuusisataa markkaa, ottakaa ne . . . Menkää ja ostakaa kaikki ne lihat, ja laittakaa niin, että kaikki saawat puolisiksi tuoretta welliä. Hankkikaa jääneellä rahalla jauhoja, mutta rahoista on teidän tekeminen tili — hymärrättehän — mutta ei sairaille muuta kuin selwää leipää, muistakaa se; kyllä

minäkin puolestani koetan tehdä kaikki mitä voin“, toimitti hän sitten pontewasti.

Lähellä olewassa kirkossa soitettiin juuri aamukelloja. Nyhyshinen, kalpea ja horjuwa joukko lähti köyhäin talosta sauroihinsa nojaten huojumaan kirkkoa kohden kuullaksensa elämän, toiwon ja lohdutuksen sanoja, sillä oliwathan ne niin monta kertaa ennenkin Wirkistäneet heitä waiwoisssa ja kärsimissäsä ja lohduttaneet murheessa. Sairaavat kun kuuliwat kellojen äänen, paniwat kätensä ristiin ja siunasiwat.

„Hywä Jumala, kuinka suuri luottamuksen woima noilla raukoilla onkaan Jumalaansa“, sanoi kuwernööri, kääntyen samassa affunaan, salataksensa taasenkkin hynneliään.

Kuvernööri ja lääkäri tekivät lähtöä. Ystävällisesti purisi kuvernööri johtajan kättä, kehoittaen häntä edelleenkin pitämään huolta hänen hallussaan olewista köyhistä ja sairaista.

„Wielä kerran muistutan, ettei sairaille muuta kuin selwää leipää — niin ja oliipa unhottaa sanoa: paraspa kylläkin taitaa olla, että lähetätte kotiinsa kaikki semmoiset, joilla on lehmä awonisin; saawathan edes siellä maitotilkkan ja raitista ilmaa. Antakaa heille kotiinsa apua minkä woitte, mutta meidän woimamme ja waramme eivät riitä kaikkiin tarpeisiin — laittakaa tuo waimokin lastensa kanssa kotiinsa, hän, joka on tuolta syhdänmaalta“, sanoi kuvernööri ja sitten hän lähti.

Suuren kiitollisuuden tunsi johtaja syhdämesään kuvernööriä kohtaan. Hän oli tunnustanut erhetyksensä niinkuin mies ja rientänyt korjaamaan niitä. Monta epäkohtaa ja wäärää käsitystä olewaisista oloista oli nyt poistunut ja johtaja tunsi syhdäntänsä helpottawan. Keweällä mielellä riensi hän nyt toimiinsa ja pian oli monessa isossa muuripadassa kiehumassa tuoretta lihaa. Voi kuinka ahnaasti ahmi tuo riutunut ja nälkäinen joukko tuota woimakasta rawintoa, jonkalaista eivät he moneen herran wuoteen olleet saaneet. He olisiwat syöneet itsensä kuoliaaksi, mutta heille täytyi antaa määrän perästä.

Sairaille ruvettiin nyt antamaan selvästä wiljasta tehtyä ruokaa ja lääkitsemään heitä. Mutta tämä ei woinut pelastaa heitä kuolemasta, sillä näljästä, taudista ja waiwoista riutuneet ja wäsyneet elimistöt eiwät olleet enään pelastettavissa. Woimakas ruoka, waikka niukemmastikin annettuna, waikutti aiwan päinwastaisesti kuin oli otaksuttu. Sairaatsunsiwat waan joutuissammasi heikkonewansa, kuin saiwat woimasta rawintoa, ja olipa useankin kanssa niin, että hän tunsi wastenmielisyhyttä tätä uutta ruokajärjestelmää wastaan.

„Antakaa meille jäkäläleipää, se on muriampaa!“ pyhyteli usea sairas epätoiwossaan.

Lääkärin luvalla annettiinfin jäkäläleipää sitä haluawaisille, mutta tämäkin oli waan hufkuwan tarttumista oljen korkeen. Usealla heillä oli kuolemaakin tehdesään pala suussa minkä mitäkin ruokaa, jota he kokiwat pureksia siihen asti kuin wellostuneet leuwat uupuiwat, woimatta enään mitään toimittaa. Pian silloin kurkku korahitelli wiimeisiä kertoja, ja silloin oli lopussa heidän nälkimisensä ja kärsimisensä.

Wenkää tekin lastenne kanssa kotiinne tästä surman ja kauhun pesästä. Minä annan teille pari leiwiskää jauhoja, saattehan siten jokikin ajaksi suurushiukkaa maitotillan ja petäjäisen sekaan . . . Ei täälläkään lihawat päiwät ole; päällisekfi on täällä kuolemalla paljon suurempi woima kuin missään muualla, sillä tänne on paljon sairaita ahdattu yhteen kotoon, jonka wuoksi ilmakein tuntuu myrkyttyneeltä . . . olisihan siellä raitis ilma edes“, sanoi johtaja Kanttilan uudistalon waimolle seuraawana maanantai aamuna.

„Kyllähän minä mielellänifin, mutta“, sanoi waimo epäröiden.

„Eikö se teille olisikaan mieluisia . . .? Olisitteko täällä kuoleman keskellä mieluummin?“ kysyi johtaja.

„Een en . . . kyllä minä menen, kun waan woisin wiedä ne jauhot . . . ei sitä sielläkään“ sanoi waimo katko-

naisesti, ja heikko voimaton huokaus puhkesi hänen rinnastansa.

„Minä hankin kalkan . . . kyllä te wetämällä ne jaksatte wiedä . . . onhan nyt hywä ilma ja tiet owat hywästi auki“, ehdotteli johtaja.

„Kyllä minä koetan lasteni kanssa wuowata, kun waan kalkan saan“ sanoi waimo.

Zauhut punnittiin ja sälytettiin kalkkaan, ja niin lähti waimo horjuen kahden pienen tyttänsä kanssa, wuowaamaan kotiansa kohden.

Kanttilan uudistalon asukasten sisällistä elämää ei yleisesti tunnettu todellisuudessa, sillä waimo salasi sen huolellisesti. Kotitarpeen wiinan poltto oli silloin jo lakkautettu, mutta salapolttimoilla foki useakin wireillä pitää vielä tuota monelle niin mieluisaa ja heidän mielestään wäلتämätöntä ammattia. Waikka oli niin kovat nälkävuodet, että lanmottain kuoli ihmisiä rawinnon puutteen, eikä kuitenkaan salapolttajat kaikkini häwinneet, waikka heitä vielä päälliseksi ahkerasti saatettiin la'in rangastawiksi.

Kanttilan Antti ei tosin ollut salapolttaja, mutta hän oli liitossa heidän kanssaan. Joka ikisen suurushiukan, mitä näinä kowina aikoina saatiin, kantoi hän likimäiselle salapolttajalle ja keitätti wiinaksi, ryöstäen siten ainoankin rawitsewan palan waimonsa ja lastensa suusta. Hänellä oli niin suuri tottumuksen woima, että hänellä piti aina taskussa olla wiinapullo, waikk'ei mitään muuta hänellä olisi ollut. Erin-omaiseksi juopokfikaan ei häntä voituu sanoa, sillä kukaan ei koskaan nähnyt hänen olewan perin juowuksissa. Sienekö se sitten tullut siitä, että hän oli niin kowin tottuut wälewiiin, etk'eiwät ne hänessä waikuttaneet, wai waroiko hän todellakin niiden liiallista nauttimista, sitä ei ole selwille saatu. Summa waan oli se, että aina oli hänellä taskumatti powessa ja usein nähtiin hänen siitä maistelewan.

Dämmöisiä keinoja käytti Kanttilan Antti koko katowuorten ajanfin ja semmoista elämää wietti hän, pitämättä wä-

hääkään luvua laikesta siitä köyhyydestä, näljästä ja kurjuudesta, mitä perhe, ja hän itsekin, sai kärsiä. Waimo usein itkien rukoili ja pyyteli, ett'ei hän, Jumalan tähden, weisi salapolttimoon niitä ainoita suuruksia, mitä milloinkin oli yhdellä tai toisella tavalla voituu joskus saada. Kuitenkaan ei tämä mitään auttanut, sillä mies selitti yksinkertaisesti, ett'ei hän woinut muutoin elää ja toimeen tulla. Tämän tähden se oli, kun hän oli waimonsa ja lapsensa häätänyt köyhäin huoneeseen.

Kun waimo lastensa ja jauholeiwiskäinsä kanssa tuli kotiinsa, ällistyi mies pahanpäiwäisesti. Hän oli toiwonut pääsewänsä heistä, lähettämällä heidät köyhäin huoneeseen, ja saawansa elätellä waan omaa henkeänsä, kuten parhaiten taisi, mutta nyt näki hän toiwonsa pettäneen, ja siitä tuo ällistyminen. Häntä ei woinut sanoa pahaksiakaan perhettänsä kohtaen, jospa ei hyväksikään, sillä silloin kuin oli hyvät wuodet ja leipää kyllitellen, ei hän kieltänyt heiltä leipää, eikä kohdellut heitä muutoinkaan pahasti, kunhan hänellä waan oli taskumattisja olemista, ja sai siitä mielinmäärin maistella. — Niin, hän oli noita kylmiä, yhtäaikaikkisia luonteita, joille kaikki ulkopuolella itseänsä olewa maailman meno ja ihmisten elämä ja toimeentulo oli saman tekewä, olipa se sitten hyvästi tai huonosti —; semmoisista huoli hän wiisi.

„No miksi herran tähden te kotiin tulitte . . ? Millä tavalla luulette minun woiwan teidät elättää?“ sanoi hän waimonsa ja lapsensa nähtyään.

„Meillä on jauhoja pari leiwiskää kelsassa tuolla ulkona“, sanoi waimo huohotiaen ja istuen samassa woimattomana penkille.

„Hoo! Sepä sitten hyvä on. Saanhan taasentkin pullooni jotakin; se onkin jo wiikon päiwät kuiwillaan ollut“, sanoi mies kylmästi.

„Älä, hyvä ihminen, wie niitä salapolttimoon . . . owathan ne ainoat suuruksetemme, mitä olemme pitkään aikaan saaneet“, pyyteli waimo hengästyksensä seasta.

„Miks'ette pysyneet siellä?“

„Ei sielläkään paistetut pyyt suuhun lennä . . . Nätkää ja tautia on sielläkin — — kurja aika . . . Jumala meitä kaikkia armahtakoon . . ! Mitä sanoisivat ihmiset, jos weisit jauhot . . . owathan ne annettu meidän henkemme hengissä pyhymiseksi . . . Älä wie niitä salapolttimoon . . . minä ruo-koilen sinua — älä wie“, koetti waimo pyhdeellä.

„Rouda toisia jauhoja sieltä; ne saatte sitten syödä“, sanoi mies kuivasti.

„Ei sielläkään jauhot hyllyksi jouda . . määrän perästä hekin saawat ja antawat. Mitä sanoisivat he, jos nyt heti menisin toisia tahtomaan . . . Ei, ei se käy . . . älä wie niitä jauhoja . . . ! Vuulet sinä minun hywinkein wäkewän olewan, kun niin wain käsket — olipa se niin ja näin, jos ma jaksoin tulla kotiin jauhojen ja lasten kanssa — — Älä, älä wie . . .“

„Mitä parempi se sitten on, että minä kuolen puutoksini ja joku toinen jääpi elämään? — Ei, niin sen täytyy olla kuin sanottu on“, sanoi mies ja wäänsi jauhopursin olallensa, jonka hän oli sillä wälin tupaan noutanut.

„Tingihän edes rankkikaan takaisin, että saisin jotakaan fidettä olkien sekaan“, sanoi waimo tufahtuneella äänellä.

„Saatanpa tuosta tuumailla“, sanoi mies ja lähti.

Miehensä mentyä puskahdi waimo katkeraan itkuun. Koko elämän kurjuus kaikkine kowuukfiseen ja kylmyhykfiseen aukefi yhdellä haawaa hänen filmiensä eteen. Kolkkona, mustana, ammottawana hautana oli tulewaisuus hänen edesfänsä, walmisna nielemään samaan kauheaan kitaansa hänetkin lapsineen, johon hän oli jo niin paljon ennen ihmisiä niellyt, tulematta sen täydemmäksi. Hän tunfi itsensä peräti pieneksi ja wähäwäksiseksi, wastustamaan tuota woimaa, joka kaikki muserti ja murskasi, huolimatta näljästä, kärsimisistä ja kyyneleistä; tuntuipa siltä kuin olisi hän ollut jo haudassa, johon multaa wyörähi hitaasti, mutta warmasti, liikistäen häntä niin raskaasti, että oikein henkeä ahdisti.

Hän tunfi ankaran itkemisen ja surun heikontawan wähiä woimiansa; hän koki pidättää sitä — hän ei olisi itkenyt eikä

surrut, mutta hän ei woinut toisin tehdä, sillä apua, turvaa, neuwoa ja lohdutusta ei kuulunut kustaakaan. Nälkä kalusi ja jänti hänen ennestäänkia jo nääntynnyttä sydäntänsä, mutta mistäpä tuli ylsi ainoakaan pala semmoista ravintoa, jolla sammuttaa waateliaan ja aina kintereillä olewan ahnaan welkojan waatimukfia. Vapset oliwat yhtyneet itkemään äidin kanssa; heilläkin oli heidän syhnsä: oma nälkä ja wäsy sekä äidin suru ja kärsimiset; tämä nähty ja tunto lisäsi vielä kiwiä kuorman päälle murheelliselle äidille.

Tämmöisessä tilassa oli Kanttilan kotiwäki, kun isäntä palasi salapolttimosta. Hän oli saanut salapolttajalta jo etukäteen pullensa täyteen mielijuomaansa. Siitä oli hän maistellut kotiin tullessaan ja oli nyt erinomaisen hyvällä tuulella. Kädesä oli hänellä kiulu, joka oli täynnä sakeaa rankkia, oikein parasta tawaraa, mitä semmoisista paikoista woipi näkäläisen rawinnoiksi saada.

„Älkää nyt itkekö . . . Kyllähän tässä eletään . . . Minä toin rankkiakin sieltä — oikein sakeaa . . . Kyllähän tässä . . . Maistakaa tästä pullosta pikkusen . . . ; se wirkistää“, puheli mies, näytellen rankkiuluaan, ja tarjotellen pullostansa itkewille waimolleen ja lapsilleen.

Waimo oli niin kiintynyt itkuunsa, ett'ei hän ollut woida siitä lakata. Wai'ka kuinkakin hän olisi koettanut pidättää, rewäisi se kuitenkin sydämen pohjasta, ja silloin pääsi itku aina uuteen waltaan. Wihdoin kuitenkin alkoi hän wähitellen tynnytyä, mutta kauwan se kuitenkin rewäisi sydäimestä, sillä olihan se nääntymäisillään ja särkymäisillään.

Kun waimo oli tynnyntynyt, maisti hän todellakin mieheensä pullosta sen werran, että nielulle meni; lapsille annettiin muutamia tippoja weden seassa. Sen wertainen tilkka meni waimon nääntyneeseen ruumiiseen niin, että hän raukesi hermotomaksi kuin lankawyhti, ja hänet täytyi toimittaa wuoteeseen maata. Kylmäre, wirkistävän wirtana tuntui se ensin kiertewän heikossa sydän-alassa, mutta sitten se lämmitti ja wah-

wisti. Rauwan ei kuitenkaan tuon hänelle oudon ja uuden elämän lähteen wirvoituspisara woinut wirkistää hänen weltoستuneita elimiään, sillä kaksikertaa weltommaksi ja raukeammaksi tunsi hän itsensä ensi huumauksen siwu wentyä.

Kun waimo tointui niin paljon, että hän woi puhua, alkoi hän huolehtia taloudellisista asioista.

„Pan — — pankaa uuni lämpiämään ja — ja sotkekaa olkijauhoja rankkiin, et — että saisin jotakaan sydämeeni. Mi — minä aiwan näännyn . . . ; paistakaa sit — sitten
Kun minä woisin käydä lehmän lyp — lypsämässä“, määräili hän katkonaisesti.

Mies ja vanhempi tyttö rupestiwat heti touhuun. Isä kaasi wähän rankkia kuppiin ja sitten alkoi tyttö sotkea olkijauhoja sen sekaan, mitä kiulum oli jäänyt; silläwälin pani isä uunin lämpiämään.

Horjuen kontturoitsi waimo ylös. Hänen polwensa eiwät tahtoneet kannattaa warjontapaisista painoansa, mutta yhtäkaikki meni hän hoiperrellen nawettaan lehmää lypsämään.

Nawetasta palattuaansa kaasi hän maitotilkkaan montawertaa enemmän wettä kuin maitoa oli, ja pani sen pataan suolan kanssa kiehumaan.

Kun illallinen oli kaikin tawoin saatu walmiiksi, rupesti perhe atrioitsemaan. Isännällekin oli emäntä pannut kuppiin maitokeitos=siunukkaa, mutta tämä ei huolinut siitä. Hän otti tuon kupin, johon hän oli kiulusta rankkia kaatanut, sekoitti siihen suolan, ja rupesti siltään syömään, sitä ennen otti hän toki taskumatistansa. Semmoinen oli hänen elämänsä keino ollut jo pitkät ajat; siinä hänen suuruksensa. Eihän se häneläkään hääviä ja lihawaa tuo elämä ollut, paha waan, kun waimo ja lapset saivat hänen wiinan himonsa tähden kärjää.

„Syökää nyt waan kaikki . . . ; en minä tahdo maitokeitosta . . . ; syökää te waan kaikki . . . kyllä minä aina elän“ puheli perheen-isä, appaessaan suolattua rankkia suuhunsa.

Miin. Olihan isännän taskumatissa nyt olemista.

Niinkin vähän ravinnon saaminen vaikutti nälkäiseen äitiin ja lapsiin herwaifewasti. Tämän tuntiessaan toimittivat he itsensä maata. Lapset lukiwat iltarukouksensa ristissä käsin ja äiti kiitteli Sumalaa sydämeästänsä, kun asiat owat näinkin hywästi.

Niin sitä Kanttilassa elää kikkuteltiin eteen päin. Isäntä oli juostunut waimonsa viimeiseen pyhntöön; hän oli salapolttajalta tinkinyt rankin takaisin, ja uskollisesti kantoi hän sen kotiin. — Olihan sekin tyhjää parempi. Tuota ainoaa elämän lähdetä pidettiin tarkasti kuin kultaa lämменellä, sillä eipä ollut tiedosja, milloin semmoinen hywyys taas saataisiin.

Mutta näillekin waroille tuli viimein loppu. Loppunut oli rankki ja ehtynyt oli isännän taskumatti. Paha puute ja hätä tuli hänellekin, waikka hän oli imenyt ytimen köyhäinhuoidon antamista ja waimonsa tuomista jauhoista, ja yhtäkaikki ollut osallisena rankin syönnissä waimonsa ja lastensa kanssa. Ehtimiseen pyyteli hän waimoan, että tämä menisi köyhäinhuoidolta vielä jauhoja pyhntämään.

„En minä jaksa käwellä kylään“, sanoi waimo miehensä pyhntelemisiin.

„Jaksoitpahan wiimeskin“, wiittaili mies.

„Niin, wiimes . . . silloin olin vielä paljon wankempi, mutta nyt — — — Mitähän hywää niistä sitten olisi, jos jauhojakin saataisiin . . . ? Weisithän ne kuitenkin salapolttimoon“, sanoi waimo surullisesti.

„Wähäkö niistä olisi hywää: saisinhan minä wiinaa ja te rankkia; sillä tawoinhan sitä nythäänkin on eletty, maitotilkan apuna ollessa“, selitti mies kylmästi.

„Wiina ei ole ruokaa, eikä woi ihmistä nälkäkuolemaasta warjella . . . Wäärä lähde sinulla on, usko minua Sinä imet waimosi ja lastesi werta“, sanoi waimo.

„Mutta jos menisit hewosella“, sanoi mies, ikäänkuin ei hän olisi kuullutkaan waimonsa viimeistä puhetta.

„Minussa ei ole hewosen ajajaa, eikä muuta menijää . . . mene itse, jos haluat, mutta minä en mene“, sanoi waimo lujasti.

Mies ei olisi suurin surmin mennyt köyhäin hoidolta apua pyytämään. Häntä waiwasi häpeän tunne, että mennä suorastansa apua anomaan, sillä olipa hän oppinut luottamaan omaan kykyhnsä ja toimentuloonsa. Hywinä aikoina olifin hän nurrkumatta elättännyt perheensä moitteettomasti, turwaamatta keneenkään muuhun kuin omaan itseensä, waikka kohtafin hän ahkerasti suuteli taskumattiaan. Vieneepä hänellä ollut sefin pelko, että on kenties tiedoksi tullut, ettei hän ole woinut taskumatistansa luopua näinä kowinakaan aikoina. Tämöisethän ne syyt oliwat, jotka tuon matkan tekivät hänelle niin wastahakoiseksi ja jonka wuoksi hän niin hartaasti pyyteli waimoansa sinne menemään.

Kun waimo teki niin jyrkän wastuksen, alkoi mies hankkia lähtöä, sillä eipä muuta neuwoa ollut ja hätä kapiji kanta päällä, paruttaen ja kuristaen suolia hirweästi.

„Jos sattuisit jonkun jauhohinikan saamaan, niin älä juinkaan wie niitä salapolttimoon, sillä tämä on viimeinen toiwomme minä toiwon nyt sinusta“ fanoi waimo, kun näki, että mies itseänsä matkaan hankki.

„Kaikkea häntä“ fanoi mies ja lähti.

Se oli aamu, kun hän lähti hewosella kotoa. Kaiken päivän odottiwat waimo ja lapset isäntää kotiin tulewaksi, mutta häntä ei näkynyt ei kuulunut. Pitkäksi käwi odottaminen, sillä kowin kaiweli nälkä sydäntä ja joku wai stomainen toiwio kyti kuitenkin mielesjä, että ehkä kylämies toisi jotakin syötäwää.

Illalla myöhään tuli mies kotiin.

„Saitko mitään?“ kysyi waimo pelokkaasti.

„Sainhan tuota wähäisen“.

„Minkä werran?“

„Ei muuta kuin leiwiskän jauhoja ei heilläkään ole“.

„Missä ne owat . . . ? Tuo, Jumalan tähden, ne tänne, että saadaan keittää puuroa me hiukeamme tuohon paikkaau“, hätäili waimo.

„Ei ne ole täällä, minä ne wein — — —“.

„Weit, mihin weit . . . ? Etjän, Jesuksen tähden, jala-
polttimoon?“ janoi waimo ja hän rupefi kauheasti wapisemaan.

„Mihinkäs sitten?“ janoi mies niin yhtäkaikkisesti ja kyl-
mästi, että oliji luullut jäitä putoilewan hänen suustansa.

Waimo parahti kipeällä, sydäntä särkewällä äänellä. Se
oli viimeisen toiwon pettynyt epätoiwoinen parahdus, jonka
oliji luullut kivetkin pehmittävän. Hän ei itkenyt enään, sillä
elämän kova koulu, kalwaawa, kuluttawa nälkä ja pettynheet
elämän toiwot, olivat tyhjentäneet hänen sydämensä. Hän
meni horjuen wuoteesen ja pani maata; siinä hän sitten ras-
kaasti hengittää huohotti.

„Kowa, kylmä, jumalaton ihminen ja awiofumppani! Ei
sinua liikuta yhtään wähää waimosi ja lastesi nälkäkuolema,
kunhan waan itse saat tuota kirottua lientä“, janoi waimo wii-
mein heikolla ja wärisewällä äänellä.

„Kyllä se niin . . . kyllä se parasta taitaa olla, että
huomenna köyhäinhuoneesen . . . eihän tuota täälläkään . .
. . . enkä minä tule wiinatta aikaan . . . olisihan jielä teille
kuitenkin parempi kuin täällä . . . Kuinka kauwaksi se yhden
jauholeiwiskän rankki kestää . . . parasta on, että menet-
te“, esitteli mies niin lewollisesti ja kylmästi kuin ei mitään
oliji tapahtunut.

Waimo ei wastannut mitään, sillä hän tiesi, että se on
turhaa työtä, sanoipa hänelle vielä mitä sanoikin. Hänen sy-
dämensä tykytti kowasti ja kylmä hiki walui hänen kalpealta ot-
saltansa. Ujutukset lensiwät yhtenä myrskynä siune tänne, et-
sien jotakin turwaa, jotakin tukea ja lohduitusta, mutta sitä ei
tuntunut mistään löytywän ja kaikkien wähimmän omasta elä-
mänumppanista.

Näitä mietti ja tunsi hän, eikä unta tullut silmiin. Hän
tunsi itsensä sängen woimattomaksi, näljän heikontamaksi, kur-
jaksi olennoiksi mihinkään lähtemään apua etsimään. Itsestään
ei hän suurin lufua pitänyt, mutta lapset: mikä kohtalo oli
heidän osaksensa tulewa, oliko nälkäkuolema heidätkin pyyhkäi-

sewä pois elävien joukosta jo noin nuorina? Tämä ajatus waiwasi häntä kowin kauheasti ja hän jo luuli näkewänsä lastensa kelmettyneillä kaswoilla makaawan ruumispaarien päällä.

Waikka kuinkakin hän olisi foettanut ajatella jotakin pelastuksen keinoa, ei hän kuitenkaan löytänyt sen parempaa, kuin että foettaa mennä taasenkin köyhäin huoneesen ja jos heitä sieltä toimitettaisiin kotiin takaisin, tunnustaa silloin totuus, niin vastenmielistä kuin se vielä hänelle olikin. Hän wertailli woimiaan matkan pituuteen ja tunsi, ettei hän jaksaisi sen päähän päästä, mutta eihän muuta neuwoa ollut, täytyi yrittää, waikka siihen näänthyisi — niin, mutta hewosella — onhan hewonen Kunpa nyt waan jaksaisin — niin, kunpa — —

Kun aamulla ylös noustiin, laitteli waimo suolan kanssa maitopisareesta lastensa tyhjiin sydämiin jotakin ryyppimistä, että he olisivat jaksaneet kulkea taipaleen poikki; itse otti hän heikkoon ja wapisewaan sydämeensä waan muutamia nielaufsia.

„Mitä olet tuuminut? Eikö olisi parasta mennä, wai kuinka?“ kysyi mies.

„Mitäpä muu lienee neuwona Kun jaksaisin“, sanoi waimo heikkosti.

Mies weti taskustaan pullon; hän oli sen täyden nytkin saanut etukäteen salapolttajalta,

„Otas tästä, niin jaksat“, sanoi mies, tarjoten waimolle pullostansa.

„Wie pois sinun kawala wahwistajasi se on wienyt minulta hergen“, sanoi waimo murtunein mielin.

Sillä wälin laitti wapisewa äiti waateriepuja lastensa päälle.

„Vähde sinä hewosella meitä wiemään“, sanoi waimo miehellensä.

„Menkää jalkaisin“.

„Minä en jaksa mennä tämän penikulmasen taipaleen poikki sen tunnen selwästi sinä et tiedä kuinka heikko ja

nääntynyt minä olen . . . ja entä lapset, kuinka heidän voimansa riittävät?" selitti waimo.

„Hewonen ei joudu“, vastasi mies.

„Lähdehän edes puolimatkaantaan asti saattamaan“, pyyteli waimo.

„En; minä tarvitsen hewosta; menkää jalkajin“, sanoi mies kylmästi.

„Lähdetään, lapset, pois kovan isän kodista. Hänen ei käy yhtään säälikki, waikka näkisi meidät paikalle nääntyvän . . . Kova on aika, mutta kowempi on hän, jota minun miehiseni ja teidän isäenne kutsutaan . . . Jumala meitä armahtakoon, sillä ei suinkaan isästä ole apua“, sanoi waimo wapisewalla äänellä, ja samassa lähtiwät he horjuen käwellä hitustelevaan kylää kohden.

Mies seipoi porrasten edessä ja katsoa öllötti heidän jälkeensä niin kauwan kuin he peittyiwät metsän warjoon.

Nyt oli jo niin kewät, että sulia pälviä oli tiheimmissä metsissä puitten juurilla, semminkin kuusien. Suojaisimpina päiwinä oli lumi mätänä ja silloin oli metsäteillä huono kulku. Mutta wäliin tuli wiikkokausia kestäviä pakkasia, wieläpä lumipyrhjäkin.

Nytkin oli ollut suojaisia ilmoja useampia wuorokausia, mutta yöllä oli ollut kova pakkaneen ja sentähden oli nyt hywä jalan kulkiainkin keli.

Sitaasti käwi heikoin ja näljästä nääntymäisillään olowien kulkijain matka. Lapset olisimat woineet liiremmästäkin kulkea, waan äidin woimat eiwät sitä sallineet. Tien warjilla olewilla sulilla mättäillä lewähdeltiin ehtimiseen, että voitaisiin ja jaksettaisiin taasenk'n mennä palanen matkaa eteenpäin. Niti oli kotoa lähteissä ottanut matkaewäiksi suolanrakeita; niitä hän imeskeli lewähdellessään, päiwitellen woimattomuuttansa ja sydän=alaansa.

Näin tawoin oli raiwalta kuljettu kolme neljättä=osaa penikulmaa. Siinä oli kolme tienhaaraa, joista yksi wei yhteen, toinen toiseen kyläkuntaan. Tiheän kuusimetsän wuoksi

oli siinä paljon julia paikkoja. Siihen istui matkue taaskin lewähtämään. Äiti pani nytkin suolorakeita suuhunsa ja kytkähti mättäälle maata.

„Voi kuinka kipeästi ja oudosti sydäntäni hujaksee; en koskaan ole semmoista ennen tuntenut“, päiwitteli hän.

Kun luultiin tarpeeksi lewähtäneensä, alettiin hankkia matkaan lähtöä. Mutta kun äidin piti nousta mättäältä, ei hän woinutkaan. Lapset koettivat nostaa häntä ylös, mutta hänen polvensa olivat weltot ja hermottomat, ne eivät kannattaneet häntä, ja raukeana waipei hän takasin mättäälle.

Lapset käsittiwät, ettei äidin asiat ole oikein. Se rupejivat yhteen ääneen itkemään ja itkun seasta kuului yhtenäin: „Äiti, äiti!“

„Mene sinä, Gewa, kylään apua hakemaan . . . en minä enään voi tästä päästä mihinkään . . . käy niin pian, kun voit . . . sano, että tulewat hewosella Sydämeni on niin kipeä . . .“ sanoi waimo wanhimmalle, kaksitoista wuotiaalle tyttärelleensä.

Itkusssa suin lähti tyttö menemään kylää kohden, niin kii-
reesti kuin suinkin voi. Siitä oli vielä matkaa kylään neljäso-
sa penikulmaa. Se ei ollut wähäwäkijeltä ja näljän-
näännyttämältä tytöltä juuri niin pian kuljettu. Kun hän wih-
doinkin pääsi perille, oli hän itkusta ja uupumuksesta niin tu-
kehduksissaan, ett'ei hän ollut woida sanaa suustansa saada.

„Äi—äiti jäi tu—tuonne teitten haaroihin. Hän ei jak-
sanut kä—kälwellä kyllä kai hän ku—kuolee Äiti
käski minun tu—tulla a—apua pyh—pyytämään“, sai tyttö
itkunsa seasta wiimein änkytetyksi, wastaukseksi ihmisten ahke-
roihin utelemisiin ja kyselemisiin.

Kiireen kynttä pantiin hewonen aisoihin. Peitteitä otettiin
mukaan, vieläpä pullollinen maitoaikin, että voitaisiin uupu-
neelle antaa jotakin wirwotusta. Näin warustettuina lähti
pari miestä rientämään paikalle niin paljon kuin waan eteensä
pääsivät. Gewa-tyttö oli niin uupunut ja rauwennut, ett'ei
hän woinut silmiään raottaa; hän ei siis kyennyt mukaan läh-

temään, eikäpä häntä tarwittukaan, sillä olihan äidin uupumisen paikka jokaiselle tuttu.

Kun apuun rientäjät pääsivät paikalle, oli waimo mätääällä pitkällään. Äitinsä luo jäänyt, kahdeksan muotias, Leena niminen tyttö oli polwillaan äitinsä wieressä, halaillemassa ja syleilemässä häntä.

„Woi, woi, äiti! — — Älkää kuolko äiti älkää kuolko hywä äiti rakas äiti! älkää kuolko ” sai hän kauhean itkunsa seasta wälistä sanotuksi.

Kun hän hawaitti apuun tulijat, sanoi hän: „Woi, woi, tulkaa pian, äiti kuolee, äiti kuolee.“

Miehet tulivat. He koettivat nostaa uupuneen ylös, mutta hän oli kanka kuin puu. — Niin . . . Kalwaawa ja hiukaisewa näikäkuoleman kauhea enkeli oli ennättänyt ennen heitä.

Surumielin nostivat miehet kangistuneen ruumiin rekeensä ja peittivät sen siihen. Tytön asettivat he istuallseen äitinsä wiereseen peitettynä.

„Woi! Onko äiti kuollut . . ? sanokaa . . . ! Hän sanoi kohta kuolewansa ” sanoi tyttö itkunsa seasta.

„Walitettawasti ei sinulla ole enään äitiä“, sanoi toinen miehistä, tarjoten tytölle maitoa pullostansa.

Kilwan rientsivät ihmiset hoitaman orwoiksi jääneitä tyttöjä, ja tarjoamaan heille suojaa, ruokaa ja waatetta, mutta he suriwat niin kowin äitiänsä, etteivät he pariin wuorokauteen woineet paljon muuta tehdä kuin itkeä; ainoastaan silloin tällöin woivat he nielaista jonkun suullisen maitoa.

Seuraawana pyhänä haudattiin Kanttilan emäntä muiden nälkään ja näljästä syntyneesen tautiin kuoleitten kanssa. S—n hautausmaalla oli silloin paljon wäkeä, sillä tieto tuosta kowasta kuolemasta oli lewinnyt ympäri pitäjistä. Paljon oli ympärillä kurjutta ja wiheliäisyyttä, paljon sentähden kuolleita ruumiita haudattawana, mutta ei kenenkään kowa kohtalo herättänyt semmoista huomiota kuin Kanttilan emännän, sillä olipa selwille saatu, että suurimpana syynä tähän ajattomaan

kuolemaan oli miehensä — oman elämäkumppaninsa kylmyys, tylyys ja — viinan himo. — Niin olihan siinä paljon väkeä, osanottavaa väkeä, mutta Kanttilan Anttia, wainajan omaa miestä ei siinä ollut. Hänen mielestään oli saman tekewä, kuinka hänen waimonsa kuoli ja milloin ja miten tämä haudataan, kylmänä, yhtäkaikkisena oli hän waan, kuullessansa niistä asioista puhuttaman.

Köyhäin huoneen johtajakin oli myös saapuilla. Ei kukaan tiennyt paremmin kuin hän wainajan kärsimisiä, sillä hän oli kaikki lapulta saanut tietää. Hän tahtoi nähdä hänet vielä viimeisen kerran, ja arku aukastiin. Wainajan kelmettyneet ja lafastuneet kaswot tulivat näkywiin. Hänen filmänsä olivat auki ja lasittuneen näköisinä näyttivät ne tuijottaen tunkewan katseen kowan ajan ja ihmisshydänten läwitse. Kyyneleet wyörähtelivät johtajan filmistä, sillä hän ymmärsi mitä tuo hänen mielikuvituksessaan syntynyt wainajan katse merkitsi. Hänestä tuntui siltä kuin wainajan kokoon puristuneet huulet olisivat liikkuneet ja sanoneet: „Älä wie niitä salapolttimoon . . . minä rukoilen sinua — älä wie niitä jauhoja . . . luulet sinä minun hywinkin wäkewän olewan . . . ; tingihän edes rankkitaan takaisin, että saisin jotakaan sidettä olkien sekaan — —; woi kuinka kipeästi ja oudosti sydäntäni hiukkaisee; en koskaan ole semmoisia ennen tuntenut“ Johtajan sydän murtui kokonaan näitä tuntiessaan, ja kyyneleitään salatakseen poistui hän muiden taa.

Kuumiit kannettiin hautaan ja parvi luki heille tavallisen hautaussiunauksen. Hautaa peittäessä jyrsähtelivät kylmettyneet multapaakut arkkujen kanjiin. Siitä syntynyt kolina kofosi epämääräisenä rominana ja kohinana tyyneesen aamu-ilmaan; olipa niinkuin se olisi ollut fortuneiden viimeinen huofaus.

Wainajan lapset eivät olleet äitinsä haudalla; he eivät kyyneleet, sillä molemmat olivat kaatuneet tautivuoteelle. Kilwan hoitivat ihmiset heitä ja antoivat heille osansa siitä wä-

hästä mitä heillä itsellään oli. Heitä ei wiety köyhäinhuoneeseen sillä ihmisten omatunto ei sitä sallinut.

Kanttilan Antti eli entisellä tawallansa. Jos hän sai jonkun naulan jauhoja jollakin tawalla, wei hän ne, kuten ennenkin jalapolttimoon, saadaksensa siten taskumattiinsa mieli-juomaansa. Waimonsa kuolemasta ja lastensa sairaudesta ei hän näyttänyt pitävän yhtään mitään, ei hyvää eikä pahaa, eikä hän heistä pujunut milloinkaan mitään. Kun hänellä oli waan taskumattisja maistelemista, näytti hänen elämänsä olevan yhtä hyvä kuin ennenkin, ei parempi eikä pahempi. Se muutos hänen elämäänsä waan oli tullut, että hän oli harvapuheisempi kuin ennen ja että hän oli ottanut mökkiinsä huonemiehiksi erään lapsettoman, wanhanpuoleisen parikunnan.

Wähilleen kuukausi on kulunut Kanttilan Antin waimon kuolemasta. Kylistä oli jo rekikeli loppunut joku aika takaperin, mutta sydänmailla oli se vielä jonkumoinen.

Eräänä aamuna lähti Antti hewosella pois kotoa; hän peitti loimi resulla jotakin listeille työ reessä.

„Mihin te nyt menette?“ kysyi huonemies.

„Käymmähän wähän“

Ja sitten hän meni.

„Onkohan Antti saanut taas jauhoja, koska meni?“ kysyi waimo mieheltänsä Antin mentyä.

„Eiköpä se lie saanut . . . eihän se muutoin niin umpikuljuinen“

Tuli jo iltahämärä. Huonemiehet alkoivat odottaa Anttia kotiin tulewaksi, mutta häntä ei tullut. Tuli pimeä, ei sitenkään. He aikoivat panna jo maata, mutta samassa tuli hewonen kartanolle. Rauwan odottivat he Anttia huoneeseen tulewaksi, mutta hänpä ei tullutkaan. Wihdoin lähti mies ulos, katsastamaan mitenkä asiat owat. Hewonen seisoi siinä aispäällä, riippuilla forwilla ja huulilla, hoikkana kuin lauta, mutta sen perillistä ei nähtynyt misjään. Mies koetti huhuilla.

ja hakea isäntää, mutta turhaan; häntä ei löytnyt mistään. Mies riisui hevosen, vei sen tällilököjään, laittoi sille wettä ja heinän tamppuja eteen.

Suonemiehet luulivat, että Antti on jäänyt salapolttiin moon ja laittanut hevosen sieltä itseksensä kotiin tulemaan. Namulla meni mies sieltä häntä tiedustelemaan, mutta siellä sanottiin, ett'ei Anttia eikä hevosta ollut siellä käynyt koko eilisenä päivänä.

Kanttilan Anttia ruvettiin nyt etsimään jokapaikasta. Häntä tiedusteltiin joka sydänmaan talosta ja mökistä, kyseltiin kylältä ja haettiin joka ikiseltä metsätieltä, mutta aina waan turhaan. Kuuluteltiin pitäjän wäki kokoon kadonnutta hakemaan. Monta wuorokautta samosi pitäjän wäki ristirastiin metsiä ja saloja, mutta eiwät hekään löytäneet haettavaansa. Niinoa hyöty pitäjän wäen hakemisesta oli se, että he löysivät tuon kiroton salapolttimon, joka oli monta kyhneitä kylwänyt, monta sydäntä kuiviin imenyt, ja lewittänyt kauhua ja turmelusta ympärillensä näinä kowina aikoinakin. Salapolttimo hävitettiin perinpohjin ja sen omistaja saatettiin oikeuden käsiin.

Niin oli Kanttilan Antti kadonnut kuin kaste maahan. Häntä ei ollut kukaan milloinkaan misjään, sitten katoamisensa, nähnyt. Oli jo sulat maat. Salapolttajalta oli kuollut hevosluusta. Hän oli haudannut sen korpisuohon. Huhuja alkoi kuulua, että salapolttaja on murhannut Kanttilan Antin, kätketellyt hänen ruumistansa ja haudannut sen sitten koninsa alle. Huhu tuli viimein niin yleiseksi, että siitä täytyi asianomaisten ottaa waari. Menttiin siis ja kaimettiin tuo konin raato ylös. Turha waiwa. Kanttilan Anttia ei löytnyt sieltäkään.

Monenlaisia huhuja kulki hänen katoamisestansa. Mikä wäitteli, että hän omantunnon tuskissaan lopetti itsensä niin salaisessa paikassa, ettei häntä woi tu löytää. Toiset eiwät woneet uskoa sitä, koska ei semmoista paikkaa muka woiisi löytyä, josta ei häntä jollouinkin olisi löydetty. He inttivät, että hän oli kenenkään näkemättä ja tietämättä, omantunnon waiwaa-

mana, karannut teille tietämättömille. — Kumpi puolue noista väittelijöistä oli oikeassa, ei ole selville tullut, sillä hänestä ei ole sen erän perästä kuulunut luunseljelmaa.

Kesä tuli w. 1868 aikajin. Marian päivän aikana oli jo rekifeli kaikki, ja Pohjanmaan mahtawat wirrat loivat jääpeitteensä huhtikuun kahdeksannentoista päivän tienoilla. Ilma oli tyhni ja lämmin, ja aikaisimmat kasvit pistähsivät wiheriäisinä esiin; olipa niinkuin luonto olisi monesta edellisestä lewäimestä tehnyt poikkeuksen ja wirwonnut sekun uuteen eloon.

Nyt on jo toukokuu, ja kuvernööri on taaskin tarkastuksessa H—n köyhäinlaitosta. Tuimasti filmäili hän ympärillensä ja tyhtymättömyyden rypyt olivat kokoontuneet hänen otsallensa. Kiireesti kutsutti hän johtajan eteensä.

„Kuinka te hoidatte nykyään köyhianne ja sairaitanne täällä?“ kysyi kuvernööri johtajalta tuimasti.

„Niinkuin parhaiten taidamme“, sanoi johtaja lewollisesti.

„Minä näen, että sairashuoneesta on affunain puoliskoita otettu pois . . . kenen luvulla se on tehty ja kuka on sen tehnyt?“ kysyi kuvernööri, katsoen tuimasti johtajaa silmiin.

„Minä sen olen tehnyt“, sanoi johtaja kylmästi.

„Sairaat eiwät kestä niin kowaa ilman wetoa. Olette tehnyt kowin pahoin; te tullette vastaamaan työstänne“, sanoi kuvernööri.

„Meillä ei ole kuin kolme sairasta“.

„Mitä? Muut kaikki owat kuolleet; se on seuraus ajattelelemattomasta teostanne. . . . Jumalani! Mitä minä saan nähdä ja kuulla!“ sanoi kuvernööri, lyhden kädellänsä ottaensa.

„Onhan affunoita otettu pois tästäkin huoneesta“, sanoi johtaja totisesti.

„Kunniani kautta! Sitä en ole kiiwaudesfani huomannut. Selittäkää tämä käytöksenne, minä waadin sen“, sanoi kuvernööri.

„Ja kuitenkin voivat sairast ja köyhät paremmin kuin koskaan ennen näinä kowina aikoina“, wakuutti johtaja.

„Mitä? Oletteko saaneet tietämättömiä apuja, wai onko kuntanne tullut auliimmaksi? Minä en ymmärrä teitä — se-littäkää“.

„Ei, herra kuvernööri“, alkoi johtaja. „Sen suurempaa apua emme ole saaneet ihmisiltä kuin mitä herra kuvernööri on tänne lähettänyt, ja se ei ole tämmöisenä aikana suinkaan liian suureksi arwattawa. Kunta ei ole myös woinut sen anteliaamaksi tulla, sillä se on oman elämisenjä uhallu antanut köyhäin hoidon awuksi kaiken sen, mitä sillä annettawissa on ollut. Jumalalta on tänä rangastus kansallemme tullut ja Häneltä se apukin tulee. — Ennenkuin affunat awattiin terweitten ja sairasten huoneista, oli silloin vielä kolmetoista sairasta. Terweiden osastossa tuli yhä uusia sairaita, jotka täytyi muuttaa sairasten puolelle ja toisia kuoli ehtimiseen. Kun Jumala antoi lämpymät ilmat, aukasin minä affunat ja sen erän perästä ei ole täällä kuollut ainoatakaan henkilöä. Kolme mestatoista sairaasta on kymmenen parannut ja nousjut ylös. Horjuwia ja kalpeita he tosin kyllä vielä owat, mutta kuitenkin owat he jo useana päivänä kenneet käymään ulkona hengittämässä vielä puhtaampaa ja raittiimpaa ilmaa, ja tämä nähtää tekewän heille hyvää. — . . . Niin, ja sittemmin ei ole yhtään sairasta ilmestynyt terweitten puolella. . . . Kolme sairasta on vielä entisestään, mutta hekin owat paranemaan päin . . . — — Ruumis-arkkuja ei ole tehty enään pariin wiikkoon, ja jäipä meille noita työhuoneemme tuotteita seitsemän kappaletta liikaakin; ne eiwät saaneet enään sisällensä mitään näljän ja taudin kalwamaa luurankoja, ja nyt ne owat meillä tarpeettomina korukaluina. — Ja ilman sitä, onh“

„Suofaa anteeksi, mutta enhän minä näe monta henkeäkään teidän köyhäin huoneessanne; owatko he jo niin supi kuolleet, kysyi kuvernööri keskeyttäen.

„Kylläpä niitä on kuollutkin, mutta onpa toisia aina yllin kyllin tullut siaan; eipä heistä puutetta, ja ei heitä

ole talossamme nykyään vähempää kuin ennenkään", selitti johtaja.

„Missä he fitten ovat, kun ei heitä täällä näy?“

„Silmätkää tuonne, herra kuvernööri“, sanoi johtaja, viitaten kädelänsä awonaiseen affunaan.

Avara näköala oli siitä nähtävänä. Silmän kantama oli siinä muhewaa peltoa, mikä osa sänkenä, mikä rukiin laihona ja mahona. Nuoria ja wanhoja horjuwia haamuja känskenteli siellä täällä awaralla wainiolla, tawasta kyyfistyneen tahi istuen johonkin paikkaan tai pellonpientareelle; he näyttiwät kainalossaan kantawan jotakin, jota ei etäisyyden wuoksi woinut eroittaa.

„Minä ymmärrän — — mitä he tuolla tekewät?“ sanoi kuvernööri.

„Niin Mitäkö he tekewät . . . ? Sitäpä minä äsken yritin tekemään, että selittämään . . Onpa Sumala meille muutakin hywää jo antanut, ei waan lämpymän ilmansa. Kaitenlaiset kaswit jo pilkistelewät esiin ja niissä on suurin elämän toiwomme. Wiikon päiwät on jo poimittu noita pikkusia ruohoja, ja niitä ovat he nytkin kokoilemasa. Nokkosen ja suolajheinän taimet pidetään parhaimpina, mutta onpa pitänyt wälästi ottaa muitakin ruohoja lisäksi; on koetettu ottaa rukiin laihoakin, mutta niitä pidämme liian imelinä. Ne hakkaamme hienoksi ja panemme pataan kiehumaan. Kun siihen on sekaan panna lihan kipene, taikkapa waan särjetyitä luita, maito- tahi piimätilkka ja hitunen suurusta, tahi niin näin — miten warat milloinkin myöten antawat, niin siitä saamme hywän ja woiakkaan ruo'an onpa se toista kuin olki- ja peuransammal-welli — — sittenhän ne sairaaikin rupešiwat wirkistymään eihän se ilma yksistänsä olisi woinut niitä hengissä pitää. — — Herra kuvernööri! Kyllä me nyt jo hengissä pysymme Niin ja — näin olen tehnyt — nyt saatte rangaista minua miten tahdotte . . . minä olen paljon kärsinyt ja olen walmis kärsimään kaikkee“, selitti johtaja ja hänen äänensä wärähteli.

Sjan-ottawasti oli kuvernööri kuunnellut johtajan pu-
hetta ja selityksiä. Totisena, wakaissena asteli hän johtajan luo,
ja otti hänen kädestänsä kiinni.

„Ostawani!“ sanoi hän. „Teillä on paljon enemmän
elämänkokemusta kuin minulla. Ehtimiseen pakkaudun minä
nurfumaan teidän töitänne ja toimianne, waikka hymwärrän
niitä waan pintapuolisesti; suokaa se minulle anteeksi. Tehkää
ja toimikaa tässä kipeässä asiassa kuten parhaiten taidatte, eikä
kukaan tule teitä enään koskaan moittimaan. — — — Mutta
mitä näen minä nyt? Olettehan itsekänsä laiha ja kalpea kuin
warjo; ette yhtään härewämpi kuin hoidettawannekaan — nyt
wasta huomaan sen; — mistä tämä?”

„Eipä kummakaan, jos olenkin laiha ja walju. Seitse-
män wiikkoa olen maannut tautivuoteella, taistellen elämän ja
kuoleman välillä! ei ole pitkä aika siitä, kun jätin tautivuoteen“,
sanoi johtaja murtunein mielin.

„Sepä on ikävä asia, mutta kuka oli sairautenne aikana
johtamassa köyhäin hoitoa täällä?“ kysyi kuvernööri iihkeästi.

„Minulla oli kahdenkymmenen kahden wuoden ikäinen
poika, hartewa ja rotewa. Hän oli ainoa wanhuuteni tuki ja
turwa; hänestä toiwoin paljon. Hän se tuli minun sijaani,
kun minä sairastuin. Wiisi wiikkoa hoiti hän toimella tätä
wiheliäistä pesää, mutta kuudennen lopulla sairastui hänkin.
Hänen kuuma, nuori werensä ei kestänyt taudin rautaista wo-
maa, ja ei ollut vielä kulunut hänen sairastumisestansa tähy-
teen kahta wiikkoa, kun hän jo makasi kylmänä laudalla. Se
oli juuri silloin kuin minä nousin sairastuvuoteeltani, ja ensi-
mäisenä työnäni oli, että saattaa ainoa tufeni, turwani ja toi-
woni maan mustiin mustiin . . . Rowalta tuntui, herra ku-
vernööri. — Uskoni on se, että hän eläisi tänäkin päivänä,
ellei hän olisi joutunut tähän surman pesään . . . itsestäni en
pidä lukua“, selitti johtaja.

Kyhneleet nousiwat hänen silmiinsä ja hän kääntyi selin
kuvernööriin, salataksensa niitä. Samoinpa käwi kuvernöörin-
kinkin, sillä hänkin pyyhki ehtimiseen silmiänsä.

„Minä surkuttelen teidän kowaa onneanne. Mutta älkäämme niin ajatelko, eträ tämä on ainoa surman paikka; kuolema saattaa meidät tavata missä tahansa“, sanoi wihdoin kuvernööri.

„Kyllä niinkin on, herra kuvernööri . . . Me olemme aina Jumalan kädessä, ja Häneltä se kaikki tulee. Mutta waituttaapa tilaisuuskin usein arvaamattoman paljon . . . M—n kunnassa ei ole kuollut puoltakaan wertaa ihmisiä kuin muualla, mutta he olivatkin uppiniiskaisia, eivätkä perustaneet mitään köyhäin huonetta . . . Haluaako herra kuvernööri lähteä meidän viimeisiä sairaita katsomaan?“ puheli johtaja.

Kuvernööri hymärsi johtajan wiittauksen. Ei ollut häneltä salassa, ett'ei M—n kunta ollut totellut käskyä, eikä laittanut köyhäin huonetta. Köyhänsä olivat he jakaneet piireihin ja taloihin, ja siellä kokeneet hoitaa heitä parhaan totonsa mukaan. Heidän köyhistönsä ei kuollut kuin hywin pieni määrä, jota vastaan hallituksen toimesta asetetut köyhäin huoneet tulivat kauheiksi kalustoiksi, niihin kun kaikki sairaut ja nälkää kärsiwät ahdattiin yhteen kokoon.

„Älkäämme siitä enään puhuko. Ihmisen parasta tarkoittawatkin toimet woivat wälistä käydä päinwastoin kuin tarkoitus oli. — — Minä en tahdo nähdä sairaitanne, sillä minä uskon, että te hoidatte niitä paremmasti kuin minä woisinkaan. — Koettakaamme vielä miehissä pyrkiä eteen päin, ja toiwokaamme aikain paranewan, sillä Jumala ei ole meitä vielä kaikenni hyljännyt. — Minulle tulee toiset tuumat ja huolet. Maa alkaa tulla walmiiksi kylwölle ja siementä ei ole . . ; minun pitää niitä hankkia Oletteko mitään wailia — ? niin, olettehan paljonkin. — — — Tässä on wähän rahaa . . . Ostakaa sillä lihaa wiheriä=ruokanne höystöksi. — — Hywästi! Minun täytyy mennä . . kiireiset toimet kutsuwat minua“, sanoi kuvernööri, ja pisti parisataa markkaa johtajan kouraan.

Suuri samassa tuokiossa tuli ruohojen keruussa olleet köyhäin huoneen hoidossa olawat samaan huoneeseen, missä ku-

wernööri ja johtaja olivat. Jokaisella heistä oli pieni kori, johon itsekukin oli saaliinsa koonnut. Ujostellen ja hämmästellessen seisahtuivat he owenpuoleen, ja laskiwat korinsa lattialle.

„No, kuinka nyt on, onko vähän paremmasti, wai kuinka?“ kysyi kuwernööri, astellen heidän luokseen.

Kaikki näyttiwät olewan hämmästyksissään, eikä kenelläkään näyttänyt olewan sanaa suuhun tulewaa. Wihdoin kömpi wanha harmaapää ukke sauwanja kanssa esiin, ja lausui:

„Herra kuwernööri! Monta olen nähnyt ja kokenut, mutta en mointa koskaan. Usein olen pureksinut pettua ja olkia, mutta useinpa myös selwää leipääkin. Työtä on tehty ja waiwaa nähty, ja aina on työ jotakin hedelmää tuonut, mutta nyt ei auta mitään, sillä Herran wiha makaa meidän päälämme. Puolen weron isäntä olin minä ennen näitä aikoja, warakkaana pidetty, ja waimon ja kuuden lapsen ympäröimä, onnellinen perheen isä. Maat ja mannut owat nyt menneet, waimoni on surun sortamana waipunut hautaan ja lapseni owat mieron tiellä; minä itse olen täällä, ja kenelläkään meillä ei ole nyt enempää kuin taiwaan linnuilla, kurja henki waan. Kummalliselta useinkin tuntuu: kuinka minä lopuveni olen säilynyt kuolemalta, waikka niin moni parempi on sortunut tuonen tuwille. Monta minua parempaa on täälläkin kuollut, mutta minä, kanto, olen waan jäänyt tänne, näkemään koko wiheliäisyyden mitan suuruuden. Kuitenkin kiitän Jumalaa, että näinkin on, sillä olisiipa woinut huonommastikin olla. Jumala on antanut aikuisen kewäimen ja minä toiwon, että kansamme karsimys on nyt lopussa. Kun ilmat lämpeniwät ja alkunat awattiin, alkoi taudin rautainen koura heltiä, ja ruumisarkut, jotka ammottiwat meitä nielläkseen, jäiwät wirattomiksi. Maasta nousee nyt jo parempia ruoka-aineita kuin olki ja jäkälä, ja me toiwomme taas . . . kunhan waan olisi siementä . . .“

Uudestaan kiifsi khyneleet kuwernöörin silmissä ukon puheessa. „Oikein puhutte —; minä ymmärrän teitä. Toiwotaamme, että tämä witsaus on lopussa. Olen jo koettanut pitää siitä huolta, että maa saapi siementä, minun täytyy kii-

rehtiä niitä toimimaan. Luottavaa ja toivovaa vielä . . . toivoo ja yrittää meidän kaikkien täytyy — — Hyvästi!" ja toi kuvernööri ja lähti.

Hallitus oli nyt, kuten ennenkin, pitänyt huolta siemenestä, vaikka se oli niin monasti pettänyt. Oman maan siemeniä ei ollut ensinkään saatavissa, sillä useat katovuodet olivat tyhjentäneet krunun varastotkin; yksittäiset varat eivät tulleet kysymykseenkään, sillä niitä ei enään ollut. Oli ennenkin nähty aikoja semmoisia, että oli hankittu siemeniä ulkomailta, mutta etelässä kypsyneiden siemenien ei oltu usein nähty täällä antavan semmoista tulosta, että kylvä olisi tuleentunut ennen meidän aikaisia syyshaljoja. Hallitus oli nytkin tilannut tou'on siementä Saksan ja Tanskan maalta, ja niistä enin osa oli kaksirivistä ohraa. Tämän oli nähty meillä aniharvoin menestyvän, ja sentähden ottivat horjuvat ja kalpeat tilain omistajat epätoivolla vastaan noita tarjotuita, epävarmoja siemeniä, mutta eihän muuta neuvoa ollut.

Oli soma nähdä, kuinka horjuva ja toivova kansa teki toukojaan. Kalpeina ja heikkoina he horjuivat auransa perässä, kaatuen ja nousten, mutta toivoo täynnä. Horjuen he siristivät siemenen wakoon, mutta toivoen ja uskon.

Jumala oli nähnyt kansansa ahdistuksen, ja kesä tuli mitä ihanin. Kullankeltaisina valmistui ulkomailta tullut kaksirivistenkin ohra; näyttipä siltä todellakin, että askeleet tiukkuiwat lihawuudesta.

Kun uutinen joutui käsiteltäväksi, ja syötäväksi valmistettavaksi, itki moni perheen isä sen ihmeen nähtyänsä. En unhotakaan sitä hetkeä, jolloin olin eräässä talossa, kun emiäntä alusti taikinaa 1868 vuoden sadosta. Wenywanä, walfoisena, sitkeänä ja purjeen pouheana wenyi se hänen kalpeissa ja woimattomissa käsissään; näyttipä siltä kuin ei hän olisi saanut voittoa uudesta elon lähteestä.

Talon kärjivä isäntä, hän, joka oli kaikkensa tehnyt, kaikkensa yrittänyt perheensä toimeentulon eduksi, istui taikina-purtilon vieressä, emäntänsä sitä wenuuttaessa. Molemmat olivat kalpeat, molemmat olivat tehneet tehtävänsä, molemmat olivat kärsineet ja toivoneet, ja nyt oli heidän toivonsa toteutunut; he olivat voittaneet heidän toivonsa ja luottamuksensa ei ollut turhaan rauennut, ja kokonainen elämä ja tulevaisuus oli nyt heidän käsissänsä. Molemmat itkiwät siinä hiljaisina, muodattaen sydämeistä nousseita kyneleitä; kuryvikin heistä tunsi menneen kurjan ajan ja tulewan elämän toivon.

Kaiken tämän tunsi kansa, muodattain sydämensä. Eihän sitä jokainen itsepuolestaan ja woinut loistawasti esiin tuoda, sillä kansamme on hidas ja juro, mutta olipa joukossamme jemmaisia, jotka woiwat kansan tunteet sanoiksi tulkita. Niinpä eräs runoilija *) saman vuoden lopulla muodatti sydämensä seuraawaisija säkeisjä:

„Jo jääsiyhden aaltohin
On woosi wierinyt,
Ja murheen on se muistohin
Kansamme piirtänyt:
Nyt moni meistä huokailee,
Kun sitä vielä muistelee.

Kun alkoi se, ei iloa
Meill' ollut ollenkaan,
Ei elämisen toivoa:
Kansamme kurja waan
Huokaili näljän käsissä,
Kun puuttui meiltä syötävä.

Me saimme paljon apua,
Se puuttui kaitenkin
Me pureksimme pettua
Ja olkee sekaisin;

*) S. Wirtanen.

Waan kaswot meiltä kaspeni
Ja woimat wahwat wiehkeni.

Ei moni meistä wälttänyt
Tautiu surkkaa,
Ei kuolo koskaan säästänyt
Nuortakaan kulkiaa;
Ei armahtanut ketään ei,
Waan lapsiltakin äidin wei.

Miin, neito suri sulhoaan
Ja wanhin lastansa,
Ja poika kaipas kultaan,
Mies puolisoansa:
Ja kuolon kellot yhtenään
Soitteli heidän lähtöään.

Waan kului aika fewäimeen
Ja Herra armon soi
Ja luonto meille aikaiseen
Ihanan kesän toi;
Nyt kansa wirkos jällehen
Kuin tainnoksiesta perhonen.

Ja tuolla tynti peltoaan
Mies nuori horjuen,
Hän kalwas oli kaswoiltaan
Ja heikko woimainen;
Hän wakoon kaatui aurastaan,
Waan nousi, lähti uudestaan.

Näin heikoin woimin työtänsä
Tää kansa toimitti
Ja siunauksen myötänsä
Herralta saawutti;
Nyt meill' on leipä makoija,
Kun tuli wuosi wiljawa.

Ja tyytyväisnä toivoen
Tää kansa walawa,
Nyt Jumalaansa kiittäen
Mikaapi aikansa;
Ja taaskin häneen turwatan
Työtänsä tekee iloitsen.

II.

Kanttilan tyttäret.

Niin. Mennyt oli nyt Kanttilan tyttäriltä sekä isä että äiti. Dutoa, kummallista ja harvinaista tietä oliwat he kumpikin menneet, mutta erilaisista syistä, vaikutuksista ja erilaisissa pyrinnoissa. Hellänä, lastensa tulevaisuutta huolehtivaisena äitinä oli äiti, kumppaninsa kylmyyden ja näljän sortamana, heikkona ja kärsivänä laskenut päänsä viimeiseen lepoon; kylmänä, jurona, yhtäaikaisena, viimeiseen asti himojensa orjana, oli isä poistunut tästä surulliselta näytelmäpaikalta, jättämättä jälkeensä edes tietoa hautansa paikastakaan.

Orpoina, isättöminä, äidittöminä, tuettomina ja turvatomina oliwat nyt Kanttilan molemmat pikku tyttäret. Meneen viimeisen ajan myrskyaallot oliwat heidät wiskanneet hyllytawarana maailman rannalle tässä maamme hirweässä haakfirikossa. Tässä myrskyn jälkihölkä tai maininki heitä vielä hyljutti elämän ja kuoleman välillä, temwatan heidät wälisesti ulommafji ulapalle ja wiskaten jälleen maalle.

Kauwan makasivat lapset tautiwuoteellansa ja yleinen mielipide oli, etteiwät he jää elämään. Mutta ihmisien hellä hoita jo lämmin kesäinen ilma waukutti wihdoim sen, että he

kaikkien ihmisten suureksi ihmeeksi jäivät kuin jäivätkin elämään. Ne olivat väliaikaisesti sioitetut hyvään taloon, jossa ihmiset hoitivat heitä kaikella huolella ja hellyydellä niinkuin omia lapsiaan. Ja kuu ensimmäinen uutinen joutui syötäväksi, voimistuivat lapset ja tulivat aiwan terveiksi.

Syviä ja kaukaiseen tulevaisuuteen ulottuvia aukkoja ja haavoja olivat viimeiset kovat katoavuodet iskeneet kansaan. Paljon oli jäänyt turvattomia orvoja, joilta kova aika oli wienyt joko isän tahi äidin, taikka molemmat. Monta turvattonta leskeä olivat ne jälkeensä jättäneet, joilta tuonen kylmä kouru oli heidän miehensä, ainoan tukensa ja turwansa pois temmannut, ja usea heistä seisoi nyt lapsilauman kanssa neuvotonna ja turwatonna, näljän ja kuolon tyhjentämällä maalla, niinkuin jollakin kulowalkean polttamalla aukealla kankaalla. Moni äskes vielä niin wanha mies, woimaa ja toivoa täynnä, waimonsa ja lastensa ympäröimänä horjui nyt sauwansa nojassa murtuneena ja musertuneena kuin salaman iskun kohdannut salon hanka, sillä hänen waimonsa ja lapsensa olivat hänet jättäneet, sortuessaan kowan ajan kohtalon uhriksi, ja woimatonna, murtuneena, terveytensä menettäneenä ja toivotonna silmäili hän nyt kolkasti tulevaisuuteen.

Olisipa luullut niin hyvän vuodontulon perästä, kuin ensimmäinen wuosi oli katowuotten jälkeen, kaikki köyhäinhoidonkin huolet loppuneen, mutta niin ei käynyt edellämainituista selwistä syistä. Kuitenkin lakkautettiin köyhäin huone H—n kunnasta paremman ajan tultua, ja kaikki nuot orwot, lesket ja raajarivot sioitettiin taloihin ja ruotuihin.

Paljon oli siitä waiwaa ja puuhaa, paljon kulutusta ja huolta, mutta ilolla kantoi nyt jokainen yhteistä ijestä ja fuormaa, sillä olihan nyt antamista ja syömistä ja tämä loi jokaiseen mutta elämän toivoa.

Kanttilan nuori siisarpari sioitettiin erääsen warakkaasen taloon ruodulle kolmeksi wuodeksi, sillä eiwätpä he vielä kyenneet itse henkeänsä elättämään. Talo, jonka asukkaiksi Kanttilan työt nyt tulivat, oli wanhastaan tunnettu erin-omai-

testa siisteydestään ja puhtaudesta. Sen asukkaat olivat Sumalaa pelkääväisiä ihmisiä, ja heidän hyvää järjestystään ja kätewyhttään mainittiin useas ja pitäjässä. Näinä kowina aikoinakin oli tämän järjestystä pitävän Raaralan talon asukkaat neuvotelleet itsensä niin hyvästi läwitse kaikkien wastusten, ettei heille tullut kuolemaan kautta pään wahinkoa.

Tämmöisiä ihmisiä ne olivat, jotka tulivat Raanttilan tyttösten alku-kasvattajiksi. Tuskinpa olisi muualta parempia löytnyt ja onneksi heille oli se seikka, että he joutuivat semmoisien ihmisten pariin, sillä se sattumus tuli waikuttamaan sängen paljon heidän wastaiseen elämäänsä.

Seti taloon tultuansa, huomasiwat lapset, että he olivat joutuneet hyvään ihmisten pariin. Seti laitettiin heille eheät ja puhtaat vaatteet, ja tämä teki jo lapsiin sängen hyvän waikutuksen, sillä eipä heillä koskaan ennen ollut semmoisia ollut. Allusta alkaen totutettiin heitä hyvään järjestykseen ja puhtauteen. Ensimmältä katsottiin perään, että lapset pesiwät kasvonsa ja kampasivat päänsä joka aamu. Heidän waatteisjaan ei jaanut olla ainuttakaan tahrapilkkua, eikä riffinäistä paikkaa, sillä jos jotakin semmoista ilmestyi, muistutti emäntä kohta heitä siitä, ja toimitti heidät itsensä wikapaikat forjaamaan. Heidän kirjanlu'ustansa pidettiin myös hyvä huoli, sillä eipä se ollut heidän taloon tullessaan juuri kehuttawalla kannalla, se kun oli yksistään ollut heidän äitiwainajansa tehtäwänä, eikä tämä viimeiseltä kowan elämäntaistelun wuoksi ollut woinut heidän lukemistansa tarpeellista huolta pitää

Puutoksisja ja kaikessa elämän kurjuudessa kasvaneet lapset olivat niinkuin puusta pudonneita tässä uudessa elämän käänteessä. He olivat käsittäneet elämän olewankin waan tuommoista taistelua wilun, näljän ja niistä seuranneen kuoleman kanssa, ja olewan satunnaista onnenkauppaa, jos joku noiden hirmuisten wihollisten käsistä eläwänä pääsi, alkamaan taas mutta toivotonta taistelua. Eipä kummakaan, jos he pikku ymmärryksillensä elämän semmoiseksi kurjuudeksi käsittiwät, sillä

olihan heidän elämänsä aamu, siitä saakka kuin he muistivat, ollut kurjuuden, elämän ja kuoleman kanssa taistelemista.

Kuinpa paljon toisenlaiseksi oli heidän elämänsä nyt muuttunut. Heillä oli nyt hyvää, maukasta ja voimakasta ruokaa yllin kyllin, eikä heidän tarviinut peljätä sen loppumista. Puhtaat, terveet, lämpymät vaatteet, ehjet jalkineet, lämmin huone ja pehmeä, siisti vuode tähdensi vielä heidän elämänsä mukavuutta, ja tämä oli heistä niin kummallista, etteivät he luuleet jemmaista mukavuutta maailmassa löytyvänkään.

Kaaralan talon isäntäväellä ei ollut kuin kolme lasta, yksi poika ja kaksi tyttäretä. Tyttäret, Kaisa ja Maija, olivat samanikäisiä kuin Kanttilan tyttäretkin, mutta Antti poika oli vähän nuorempi heitä. Talon isäntäväki piti noita orpoja ruotilaisia niinkuin omina lapsinaan. Omat lapsensa olivat he kasvattaneet Jumalan pelvossa ja opettaneet heitä käyttämään itsensä siiveästi ja rehellisesti kaikkia ihmisiä kohtaan. Tämän, ja osaksi hiljaisen ja siivon luontonsakin vuoksi, olivatkin Kaaralan lapset aina mainitut paikkakunnassa hyväntuhtuisuudestaan.

Heti kun Kanttilan tyttäret olivat taloon tulleet, neuvoiivat isäntä ja emäntä lapsiaan, että heidän tulee pitää noita köyhiä ja orpoja tyttöraukkoja niinkuin omia sisariaan, eikä missään tapauksessa sättiä ja sortaa heitä köyhyydellä tahi muulla sopimattomalla tavalla raskauttaa heidän mieltänsä. Noita hyväntapaisia lapsia ei tarvinnut kahdesti kehoittaa, sillä kaikissa kohdissa kohtelivat he Gevaa ja Veenaä kaikella ystävyydellä ja veljellishyhdellä, eikä heidän välisään kuulunut koskaan harffasanaa.

Sekä talon tyhille että noille uusille sisaruksille laitettiin samankaltaiset pukimet ja vaatteet, niin ettei heistä siinäkään huhteessa ollut toinen toistaan kummempi. Vanhemmat katseivat lasten hyvää sopua sydämellisellä ilolla. He toimittivat tyhille kullinkin yhtäläistä työtä ja emäntä opetti ja neuvoi heitä itsekusjakin työlaadussa. Tämä vaikutti tyttöihin sangen terveellisesti, sillä senkautta tuli työ ikäänkuin kilpailen

tehdyksi. Tällä tavalla tottuivat he jo aikaisin tekemään kaikki työnsä ja askareensa kunnollisesti ja joutuisasti.

Kanttilan tyttäret rakastivat kasvatustwanhempiansa, niinkuin lapset hyviä vanhempiaan rakastavat. Ne olivat kuuliaisia ja nöyriä, ja kokivat kaikissa askareissaan, toimitus- ja töissään noudattaa heidän mieltänsä. Tämä lujensi yhä waan niitä rakkauden siteitä, mitkä alkupäästä olivat kasvatustwanhempia ja lapsia yhteen sitoneet. — Naikkien noiden juotuisien olojen tähden eivät lapset ensinkään huomanneet syöwänsä armoleipää.

Näin hyvän hoidon ja kohtelun vuosii kasosivat ja hyötyivät Kanttilan tyttäret ihmeellisen rohkeasti. Werewinä ja tähteläisinä kasosivat he ja jo aikaisin huomattiin, että heistä ajan pitkään muodostuu paikkakunnan ihanimmat ihmiset. Olipa niinkuin kaffi metsäruusua olisi poimittu karulta kankahalta ja sitten istutettu multawaan, wahwaan ja woimalliseen maahan, jossa ne sitten hyötyneinä olisivat kaikki muut woittaneet kauneudessa.

Kaarala oli wieraswarainen talo ja sentähden käwi siinä paljon wieraita. Olipa wieras, outo, ensikertalainen tahi talon wanha tuttawa, herätti hänen huomiotaan noiden orposisarusten kaino, hiljainen ja kumminkin ujostelematon käytös sekä heidän aikaisin kehittyneet kauneutensa. Wieraina käwi usein herraswäkeäkin ja oudoille sai talon wäki tehdä selityksiä tyttöjen synty- ja sukuperästä ja antaa wastauksia senkin seitsemälaisiin kysymyksiin ja utelumiisiin, joita wieraat noiden tyttöjen wooski heille tekivät, sillä yleiseen oli tietona, että he olivat orpoja. Glatuswanhemmat antoivat ilolla noita selityksiä, sillä olivatpa he mielesfään hieman ylpeitä siitä, kun heidän kaswattinsa herättiwät niin yleistä huomiota, joten heidän huolellinen kaswatuksensa tuli myös samassa huomatuksi.

Tällä tavalla oli aika kulunut niin, että muut kolme vuotta olivat kuluneet, joffi ajaksi Kanttilan sisarukset olivat Kaaralaan sioitetut. Tytöt tunsiwät sydämesfään sanomatonta surua ja kaihoa, tietäesfään, että heidän on nyt eroaminen per-

heestä, jonka jokainen jäsen on heitä niin suurella rakkaudella ja ihmishyhdellä kohdellut. Monta itkuja itkivät sisarukset muilta salaa ennen tuota peljättyä eropäivää.

Olipa niin, että pruustiinna tuli käymään Kaaralassa ennen eropäivää. Hän tuli tiedustelemaan, saisiko hän Kanttilan vanhinnaan tyttären sisupii'akseen, sillä hän oli juuri semmoista mailla ja hän oli mieltynyt Gewaan hänen hiljaisen luontonsa, siisteytensä, kätewyhtensä ja soman käntöksensä tähden. Hän kyseli talon emännältä sisarusten sijällistä luonnetta jokapäiväisessä elämässä, heidän kotitapojansa ja työtyhääns; hän tahtoi saada heistä tarkat tiedot, koska ulkonaiset merkit useinkin peittäivät. Emäntä, ollen rehellinen ihminen, ei ollut löytää kyllin sanoja ylistääkseen kaswattiansa rehellisyyttä, hywäsiwäisyyttä, lempeämielisyyttä ja altista palwelewaijuutta. Pruustiinna oli hywin tyhytwäinen emännän selityksiin, sillä hän uskoi hänen toita puhuvan.

Pruustiinna kutsutti sisarukset luoksensa ja he tulivat molemmin. He olivat jotenkin ujon ja hätääntyneen näköisiä, sillä eipä he vielä koskaan ennen olleet kutsutut yhdenkään herasfiätyisen eteen.

„Lapsi rukut! Olette turwattomat, isättömät, äidittömät. Teidän olo-aikanne tässä talossa nyt loppuu ja teidän tulee tästä edespäin hankkia itse leipänne. Tarwitsen sisupiikaa ja semmoiseksi ottaisiin sinut, Gewa, jos waan suostut meille tulemaan“, sanoi pruustiinna.

Pruustinnan puhe waikutti sisaruksiin kuin salahman isku. He olivat kyllä tienneet, että heidän olo-aikansa Kaaralassa on nyt loppuun kulunut ja olivat sureneet sitä. Tuo tunto ja tieto oli heillä ollut ikäänkuin waistomaisena aawistuksena, mutta nyt oli se todellisuutena heidän eteensä julki tuotu. Woi kuinka turwattomia ja onnetomia he nyt tunsiwat olewansa. Heidän täytyi erota siitä, jota he olivat oppineet kotinansa pitämään, erota niistä, jotka heillä olivat vanhempien siassa olleet ja jotka heitä olivat kaikella isällisellä ja äidillisellä lempeällä ja huolella kaswattaneet. Erotu kaswin sisaristaan ja

weljestään, jotka ovat niin werrallisesti heitä kohdelleet, eivätkä ole ainuttakaan kertaa heitä sittäneet köyhyydellä ja halwalla sukuperällä.

Näitä ajattellessaan ja tuntiesseen, eivät he woineet sanoa ainuttakaan sanaa pruustinnalle wastaukseksi; korwia myöden punastuneina seisoiwat he waan wapisewin polwiin mytkinä hänen edessään.

„No, mitä Gewa arwelee asiasta? Wastaa nyt minulle“, kahoitti pruustinna.

Gewa siotireli jalkojaan, koki yskähdellä ja ruweta jotta-kin sanomaan, mutta ei waan saanut sanaa suustansa.

„Minä en woi erota Gewasta“, änkytti nuorempi sijar wastaukseksi, sillä hän oli saanut senwerran rohkeutta.

„No mutta hymmärrättehän sen, ettei woi olla mahdollista koko elämäne aika yhdessä pysyä; monenhan täytyy erota jo aikaisin weljistänsä, sijaristanja ja muista omaijistaan“, fanoi heidän kaswatti-äitinsä.

„Kaiilla muilla on aina jotakin turwaa, meillä waan toisemme. Mihin minä joutuisin, kun Gewa saiji paikan ja minä jäisin yksin turwattomaksi awaraan maailmaan?“ fanoi Leena ja pillahiti itkemään.

„Mä nyt kowan sure. Me hymmärrämme wielä toisiamme wäärin. Me olemme aikoneetkin toisen teistä pitää edelleenkin tykönämme, mutta molempia emme tarwitse. Gewa saiji nyt hyvän palveluspaikan ja sinä saijit jäädä meille; eikä sinun nyt enään tarwitse ilman palkatta olla, sillä me maksamme palkan kohtuuden mukaan. Liwan likellehän tulisitte toisianne ja olisitte tilaisundesja tapaamaan toisianne, milloin waan haluaisitte. Mitäs tästä ajattelet, Leena?“ fanoi emäntä.

„Kyllä minä sitten . . .“ fanoi tyttö itkunsa seasta. Sitten käweli hän emännän luo antamaan kättä, sillä hän tunji sydämessään, kuinka suurta äidillistä huolta emäntä taasentkin oli heistä pitänyt.

„Nyhän Gewakin woipi antaa wastauksen minulle“, fanoi pruustinna.

„Kyllähän minä muutoin . . . mutta mitä minä siellä ofaisin tehdä? Eihän minä ole tottunut herrastapoihin“, sanoi tyttö.

„Sen asian saat jättää minun huolekseni. Minä ohjaan ja opetan sinua missä näytät sitä tarvitsewan; paitsi sitä on minulla saman-ikäinen tytär kuin sinäkin olet, hänen kanssaan saat opetella yhtärintaa kaikenlaisiin taloudellisiin toimiin. Mitä tähän vastaat?“ sanoi pruustiinna,

„Kyllä kaiketi minä . . . pruustiinna on niin hyvä“, sanoi Gewa ujusti ja niin oli se asia päätetty.

On kulunut joku vuosi — useampikin. Suuresti on aika muuttunut viimeisistä ajoista. Hyvät vuodet ovat parantaneet katovuotten iskemät haavat umpeen. Ihmiset hyöriivät ja pyöriivät terveinä ja iloisina, elämisen halua ja toivoa täynnä. Usea ei heistä enään muistakaan niitä kovia kärsimyksiä ja sitä viheliäistä kurjuutta, joita katovuosien aikana saatiin niin runsaassa määrässä maistaa; kuitenkin löytyi yhden ja toisen sydämesä hyvä arpi, jota ei mikään paremman ajan iloisuuteen voinut tuntumattomaksi parantaa.

Muuttunut oli Kanttilan tytärentkin asema. He eivät olleet enään muiden armoilla elämässä eivätkä syömässä armoleipää, vaan he olivat nyt aikaisia, itsetoimivia ja omatakeisia ihmisiä, jos kohtakin vielä muiden palveluksessa olevia. Maailma alkoi avata heille uusia näköaloja ja he maailmalle. Entiset pikku ajatukset ja toiminnat alkoivat haihtua mielestä ja tosi elämä alkoi sieltä täältä kangastella heidän silmiinsä yhdesä ja toisesä muodossa. Kumpikin heistä oli nyt siinä iässä, että heillä oli kokonsa ja näkönsä kädessään ja ehkäpä tapansakin. Luonto olikin antanut heille runsaassa määrässä kofoa ja näköä, niin että he nyt täydellisesti kehittyneinä todellakin olivat paikkakunnan kauneimmat neitoset; tapoja oli heidän siwon ja nöyrän luontonsa lisäksi hyvä ja huolellinen kaswatus hyvällä lailla lisäilht.

Paljon oliwat sijarukset jo elämältä oppineet, mutta paljon vielä oli opittavaakin. Kumpikin heistä oli vielä samassa paikassa, mihin he evotessaan joutuivat, nimittäin Gewa pappilasja ja Leena Kaaralassa.

Waikka he olivatkin molemmat paikkakunnan kauneimmat innmet, oliwat he kuitenkin eritawalla kehittyneet. Gewa oli viimeisen kehityksensä ajan ollut herrasväen parisja, jonka wuoksi hänen herkkään oppiwaiseen luonteesensa oli juurtunut ja istunut hienoja herrastapoja. Hän kyllä itse ei luullut niin olewan, mutta jokainen kuitenkin sen huomasi puheesta, waatteuksesta ja kaikesta käytöksestä ja elämäntawoista. — Leena taas oli kaswanut kaiken aikansa raittiin ja teeskentelemättömän kansan parisja. Koko parhaan kaswamisensa ja oppimisensa ajan oli hän ollut siistisjä, warakkaasja ja työteliääsja talosja, jossa jokapäiwäinen wirtistävä ruumiillinen työ ja woimakas rawinto sekä hywä järjestys oliwat hänen terweytenjä karaisseet ja kehittäneet säätynsjä kauneimmafsi helmeksi. Niin — kääntyipä heidän uransa wähän erisuunnulle ja siihen oli heidät ajanwirta wiennyt.

Eipä kummakaan että näin oli, sillä olihan kumpikin heistä erinlataisissa oloisja. Pappilan pruustinna ohjasi Gewaa hywyhdellä ja helleyhdellä, niin kauwan kuin tarpeellista oli, kaikenlataisissa talouden askareisja. Rahdesti ei hänelle tarwintukaan yhtä asiaa neuwoa, sillä ahkeruutensa ja hywän hymmäryksensä wuoksi käsitti hän aiwan pian kaikki asiat. Näiden ja muiden awujensa tähden tuli Gewa niin wälttämättömäfsi pappilan perheelle, että heistä tuntui peräti mahdottomalta hänettä toimeen tulla. Tämän tähden tuli Gewa heille niin mieluiseksi kuin oma perheen jäsen ja hän oli osallinen jokaisessa perheen ilosja ja surusja. Talon Hilja neidin kansja oli hän samassa suhteessa kuin sijareensa. Yhtenä he askaroiwat, tekivät ja toimiwat. Wäli-ajat käyttiwät he henkiseksi wirtistykseeseen joko lufemalla taikka jotakin muutoin oppimalla. Siitä seurasi se, että Gewa omai aikaa woittain melkein kaikki ne

tiedot mitä Hiljallakin oli; muutamissa vuosissa oppi hän wälttävästi puhumaan ruotsinkieltäkin.

Waikka sisarukset olivatkin noin erinkaltaisissa oloissa ja eri suuntaa kulkemassa elämänsä suhteen, oli heidän välinsä yhtäkaikki sisarellisesti sydämellinen. Kun aikaa waan vähänkään siihen riitti, käwi Gewa sifartansa Raaralassa tervehtimässä ja usein oli hänellä pappilan Hilja neiti mukana. Kun Leena pidettiin niinkuin talon tyttäätä, oli hänellä ja talon tyttävillä yhteinen kamari. Tämän pitivät he siistinä ja puhtaana, että se oli kuin porslini muki ja muutoinkin oli se hywästi järjestetty ja kalustettu. Tähän weivät talon tytöt ja Leena Hiljan ja Gewan aina kun he tulivat. Monta lystiä kasua siellä juteltiin ja monta iloista naurua naurettiin. Käwiwätpä Raaralan tyttäretkin wälästi pappilasja, mutta harvemmin se tapahtui, sillä heitä häittäsi ujous, eikä siellä ollut heillä täydellistä wapautta.

Niin. Mailma alkoi kääntää huomiotaan tuohon kammiiiseen Raanttilan sifarpariin. Eri tahoilta ja eri tawalla tuota huomiota tehtiin. Nuoret herrasmiehet loiwat jalaa haluttaita ja tutkiwia silmäyksiä tuohon kammiiiseen ja siweään pappilan Gewaan, joffi häntä nyt sanottiin, tehden samassa ajatukfissaan wertauksia ja arwosteluita, että mitenkä tuon asian kanssa oikeastaan olisi. Yksi ja toinen heistä alkoi kekjiä sitä ja tätä tekoasiaa, jonka nojalla he saivat syhtä käydä pappilasja, saadakfensa edes wilaukseltakaan nähä tuota miellyttävää Gewaa. Tämän tähden nähtiin pappilasja paljon enemmän wieraita kuin koskaan ennen, jopa semmoisjakin, jotka eiwät milloinkaan ennen olleet siellä käyneet. Kun useinkin suuri joukko nuorkaisia ja neitejä kokuontui pappilaan, pitivät he kaikenlaisia morten leikkejä ja kisoja, joihin osaa ottamaan Gewan tawallisesti kutsuttiin; milloin waan hänellä oli vähänkään aikaa muilta toimilta. Luonnollistahan on, että noissa leikeisjä kutsuttiin ja imarreltiin ja koetettiin seuraa saada niin iloisekji kuin mahdollista. Moita imarruksia sai Gewa niin runsaasti osakfensa, että hän alkoi ujostellen häwetä niitä. Eräs nuori

herra oli jukkela keksimään kaikenlaisia lystiä, mutta hän lauseli ja teki niitä temppujansa yhtä paljon talon Hilja neidille kuin Sewallekin, samassa ollen yhtä kohtelijas niin toiselle kuin kummallekin. Tämä oli talon ainajia wieraita ja kaiken ilon aine ja toimeen panija.

Toinen alituinen wieras oli vähäpuheinen, melkeinpä jörömäiseltä wiwahtawa, rotewa nuori herra. Hän ei imarrellut ketään, ei ottanut monasti osaa toisien nuorten leikkeihin ja tisoihin, ei puhellut eikä seurustellut kenenkään kanssa erikseen, puhui ainoastaan harwoin, mutta jos hän jotakin sanoi, oli niissä aina havaittavana tarkka miettimäisyys ja päättäväisyys. Hän näytti waan syrjästä katsoman asiain menoja ja tekewän niistä johtopäätöksiään.

Nämät kaksi eivät olleet koskaan poisja pappilasta silloin kun waan siellä oli muitakin wieraita, oliwatpa he siellä joskus kahdenkin wieraina. Heillä oli kai siellä jotakin tähtäilemistä ja mielitiettyä, joka heitä niin usein pappilaan weti.

Minä en huoli sanoa heidän säätjänsä, koska kukaan ei kärsijä säätyläisistään mitään mainittawan, warjinkaan jos tullaan jotakin mainitsemaan heidän warjopuolistansa; mainitsen waan siwumennen, että puhelijaamman nimi oli Risto ja juronnan Otto ja että he molemmat oliwat aikaisia naimattomia miehiä ja oman wirkansa hoitajia.

Samalla laillapa oli Kaaralaskin asiat, waikka vähän eritawalla. Kylän nuoret miehet käwivät siellä ahkerasti, sillä olipa siellä kolme neitoa, joihin sopi nuoren miehen silmänsä luoda. Talossa oli kaksi hywästi kaswatettua, siweää ja hywännäköistä tyttärtä, joiden tiettiin saawan runsaat myötäjäiset talosta lähtiesjään, ja kolmantena oli tuo talon piika tahi oikeammin kaswattitytär. Hänellä ei tosin ollut rikkautta, mutta sitä runsaammin kauneutta ja mielen jaloutta, jotka usein owat niissä asioissa suuremmasta arwosta kuin rikkaus. Kuitenkaan eivät talon tyttäretkään olleet mielenjaloutta wailia.

Niinhan se meni kuin maailman meno tavallisesti menee. Kaaralan molemmat tyttäret oliwat kihilloissa. Leenalle

oli tehty muiden mielestä monta edullista tarjousta, mutta hän aina ne hyljäsi, Tämä oli monenkin mielestä hywin outoa ja ihmiset eivät tieneet mitä ajatella. Wihdoin teki pitäjän rikkaimman talon, Kallolan, ainoa, Mauno niminen poika Leenalle tarjouksen, mutta yhtä huonolla menestyksellä kuin muutkin. Poika parha oli kormia myöten rakastunut tyttöön ja joutui sentähden kowan surun waltaan. Sen wuoksi wetosi hän tytön kaswatuswanhempiin ja pyysi heidän apunsa.

Eräänä kertana kutsuttiin Leena kaswatuswanhempiensa luo.

„Sinä tiedät ja tunnustat kai sen, että olemme kytymme mukaan koettaneet katsoa kaikissa sinun parasasi?“ sanoi isäntä.

„Tiedän . . . tunnustan“, sanoi Leena punastellen.

„Me olemme koettaneet kaswattaa sinut kunnon ihmiseksi ja luulomme on, ettemme siinä ole pettäneetkään. Lopuksi katsoimme welwollisuudeksemme katsoa, että saisit kelpo elämän kumppanin ja että tulewaisuutesi olisi turwattu. Molemmat ovat sinulla nyt tarjona Kallolan Maunossa; ota vastaan oiva mies ja kelpo omaisuus . . . kaikille ei tehdä semmoista tarjousta“, pitkitti isäntä.

„Minä en woi ottaa vastaan sitä tarjousta“, sanoi Leena wapijewalla äänellä.

Wanhukset hämmästyivät.

„Mitä? Et woi! Mikä siinä on syynä?“ sanoi emäntä.

„Minä en tiedä mitään syhtä ja kuitenkaan en woi“, sanoi Leena.

„Et siis suostu ensinkään?“

„En“.

„Odotat kai mielestäsi parempia tarjouksia? Niitä ei tule“.

„Minä en odota mitään“, änkytti Leena.

„Miot siis olla naimatonna?“

„Kion“.

„Emme juinkaan aio sinulle mitään wäkipakkoa tehdä . . . tee kuinka itse tahdot“, sanoivat wanhemmat.

„Kiitofjia siitä!“ sanoi Leena ja poistui.

„Kummallinen tuo tyttö! Luuleeko hän parempia tarjouk-
kia saavansa?“ sanoi emäntä Leenan mentyä. — — —

Muutamman päivän kuluttua tuli emäntä isännän kama-
riin hyvin hätääntyneen näköisenä.

„Oletko ikäpäivänä hullumpaa kuullut?“ sanoi hän hen-
gästyksisjään.

„No mikä nyt on?“

„Minä tiedän syyn, minkä vuoksi Leena ei suostunut Kal-
tolan Maanon tarjoukseen“.

„Munas kuulla!“

„Hän mieli saadakseen meidän Anttia. Kyllä se sen-
tään on liika paljon uskallettu . . . Eikä siinä kyllä, kun olem-
me hänet ihmiseksi kaswattanut ja laittanut, kun vielä tohtii
. . . eihän sitä toki Anttia . . .“

„Mistä niitä tietoja olet saanut?“

„Antti itse tuli minun luokse ja sanoi, että on warjui
paha asia hänen mielestänsä, kun Leenalle tyrkytetään yhtä ja
toista sulhaseksi, sillä hän on itse aikaa sitten jo valinnut hä-
net elämän kumppanikseen ja pyhyi nyt saada aikensa to-
tenttaa“.

„No, mutta Anttihan se sitten mieliikin Leenaa, eikä Lee-
na Anttia“.

„Niin, niin, jommin kummin . . . tietystihän heillä on
yhteiset tuumat . . . sehän nyt on tietty, mutta pitäisihän hä-
nen toki tietämän, että tulokashan hän on taloon — — waitka
en minä juinkaan moiti ihmistä, mutta kuitenkin . . .“

„Sinä et puhu nyt järkewästi. Kun Leena on kerran
mielestäsi hyvä ihminen, niin miksi sitten estelet? — Minä
tiedän myös, että hän on kunnan ihminen ja olen jo aikaa sa-
laisesti toivonut noin käyhän . . . hyvä waan oli, kun löy-
sivät toisensa. — Mikkaus woipi pian kadota, mutta hyvät
awut eivät katoa; ne kestävät kowimmisfakin elämän myrs-
tyisjä“, sanoi isäntä, emännän suureksi kummastukseksi.

„Enhän minä tahdo kieltää, ettei Leena ole kelpo ihminen, mutta eihän nyt toki Anttia . . .“ koki emäntä häbisään änkyttää.

„Huomaasta nyt, kuinka väärät mielipiteet sinulla on. Minä tiedän varmasti, että sinä olet mielisjäsi siitä, kun olet köyhän, orvon tytön ottanut kaswattaaksesi, etkä ole kertaakaan halwefinut häntä, waan olet kaswattanut ja holhonut häntö, niinkuin omaa lastasi. Nyt sinä iloitsit, kun olet pyrinösfäsi onnistunut ja tahdot siitä niittää kunnian. Mutta kun asia koskee niin liki omaa itseäsi, että oma kaswattijsi pitäisi ottaa miniäksesi, silloin nousee ylpeyden syty mieleesi, ettei hän kelpaisikaan sinulle, waikka itse ja kaikki ihmiset kunnioittawat häntä. — Tämä ei ole oikein; ajattele pas tätä!“ puheli isäntä.

„No, enhän minä nyt häntä niin todesta . . .“ koki emäntä jopertaa häpeisfään.

Seuraus tuosta keskustelusta oli se, että Antti ja Leena kutsuttiin isännän kamariin. Ujostellen tulivat he ja Leena wapiji niin, ettei ollut pystysfä pysyä.

„Olen kuullut, että haluaisitte keskenänne solmita awio-
liiton. Siihen ei meillä ole mitään vastaan sanomista, ja yhdistämme nyt teidät. Jumala teitä siunatkoon!“ sanoi isäntä juhlassisesti, yhdistäen Antin ja Leenan kädet.

Nuoret kowin hämmästyivät näin odottamattomasta asian käänteestä. Warjinkin Leena oli peljännyt pahinta Antin ja hänen wälillä tehdyn liiton ilmitulemisesta ja siksi hän wapiji niin kowin huoneesen tullessansa. Mutta nyt, kun hän wihan ja kowien sanojen sijaan sai kuulla lempeyttä ja odotetun tiukun siaan toivotettawan Jumalan siunausta, saawutti hänet semmoinen hämmästys, ettei hän ollut pystysfä pysyä. Hän ei woinut sanoa mitään noille hyville wanhuksille, menihän waan ja laski wapijewan kätensä kummankin käteen, kofien samassa salata ilonhynneliänsä.

Konkun ajan takaa oli Kaaralassa isot häät. Kolme pitäjän uljainta morsiusparia wihittiin niissä, sillä niin oli sowitzu tulewien talon wävyjenkin kanssa, että hekin wihitään.

saamassa kuin Antti ja Leenakin. Noin isoihin häihin oli kutsuttu pitäjän herrasväkikin; kaikki pappilaisetkin olivat kutsuttujen joukossa — Sewakin — no sepä nyt tietty — morsiamen sijarena. Herrasväki noudattikin tarkkaan kutsua, sillä olivatpa he muulloinkin mielellään vieraina tuossa warakkaassa, siistissä ja vieraswaraisessa talossa; muiden muassa oli siellä Risto ja Ottofin.

Snyyspuoli kesää oli ja ilma oli mitä kauniimpi. Zloisena hyöri lukuisa hääjoukko. Vanhemmat ihmiset wiettivät aikaansa istumalla ryhmissä, joko ulkona tahi huoneissa, wilkkaasti keskustellen ja jutellen kaikenlaisista asioista. Wäliin nauttivat he niitä wirvoituksia, joita kenkärät heille kantoiwut ja pistipä yksi ja toinen ufoista piippuunkin ajan ratoksi. Nuoret panivat toimeen wiheriäisellä nurmikentällä kaikenlaisia tansseja ja leikkejä: tanssittiin laulun mukaan monenlaisia rinki- ja tansseja, juostiin leskiä, kätkettiin formuusta y. m. s. Nuoret herrat ja neidit ottiwat innolla osaa kansan leikkeihin ja Risto oli kaikissa johtawana henkilönä. Kaikkialla oli hän hyörimässä, johtamassa ja neuwomassa, ja hänen johtaminaan käwi leikit kuin itsestään. Miellyttävällä käyryksellään woitti hän kaikkien suosion. Otto oli nyt, kuten ennenkin, wähypuheinen ja synkän näköinen. Hän pyrki olemaan pappilan Siljan ja Sewan parissa, mitkä kaikissa huoneissa olivat aina rinnakkain ja jos wähänkään tuli loma-aikaa, istuivat he aina rinnastusten johonkin syrjäiseen paikkaan, niinkuin sijarpari, ja Otto meni siihen kohta kolmanneksi. Muutoin seurasi hän leikkejä, niinkuin josku kome, sillä ne eiwät näyttäneet liikuttawan häntä wähön wähääkään. Risto seurasi heitä salaisilla katseillaan, waikei hän ollut heitä näkemäänäkään.

Waikei jokainen morsiuspari oli kylläkin uljas ja kunniassa täytti paikkansa, oli Leena kuitenkin päiwän sankari. Waikei hänellä ollut mitään rikkauksiaakaan, oli kaikki niin hänen mieltynneet, ettei hänellä ollut yhtään kadehtiaakaan, jommoisia useinkin tahto olla, kun waan rikas ja siivo poika näköyhän tytön. Zloisena ja kauniina hyöri hän hääwäen seassa,

suoden aina jonkun hyvän sanan itse kullensin. Emäntäkin oli unhottanut laikkunni entisen vastenmielisyhtensä ja hän häpeäsi, kun hän oli ensinkään antanut niin halpamaisten ajatusten mieleenjätkään astua.

„Oletko nyt onnellinen?“ kysyi emäntä, mielihyvällä katjellen miniaänsä alkua.

„Sainpa minä parempiafin tarjouksia“, janoi morsian iloisesti ja kiersi kätensä anoppinsa laulaan.

Anoppi taputti häntä poskelle.

Ovatpa tämmöiset tapaukset todellakin harvinaisia rikkaan ja orvosjapibetyn emännän ja ruotintön välillä.

Alkoi hämärtää. Risto jo Otto katosivat muiden joukosta. He olivat wetääntyneet huonetten taa yksinäisyhteen; Risto oli Ottoa sinne waatinut.

„Minä pelkään, että meillä molemmilla on samanlaiset tarkeitset“, janoi Risto Otolle, tultuansa kahdenkesken.

„Missä asiassa?“

„Minä luulen, että sinä . . .“

„Etä minä mitä?“

„Minä puhun suoraan: luuloni on, että sinä tähtäilet pappilan Sewaa“.

„Siinä erehdyt, weikkonen. Totta kyllä on, että minä tähtäilen, mutta minä tähtäilen — Hiljaa“, janoi Otto ujoitelematta.

„Tuskinpa Sewa sinulle kelpaisikaan?“ kysyi Risto ongitellen.

„Kelpaisiko? Minä luulen, että hän kelpaisi waikka kenelle. Minä olen kauwan mieltymyksellä katjellut häntä, mutta tarkemmin mietittäni olen tullut huomaamaan, ettei hän tulisi onnelliseksi minun kanssani, minä kun olen niin juro luonteeltani. Hän tarvitsee awonaisempaa ja irtanaiseempaa elämäntunppania kuin minä olen. — Hilja minulle paremmin sopisi. Muutoin en ensinkään tiedä, jos ma voitaisinkaan Sewan sydäntä“, tunnusti Otto.

„Kiitos siitä!“ sanoi Risto ja sitten he lähtivät häätaloon.

Cewa oli wetääntynyt sillä aikaa ulos wilvoittelemaan. Yksinään käveli hän maantielle talosta menewää lehtokuja. Ulan wilponen hämärä siimes tuntui hänestä niin mieliseltä ja hän waipui sywiin mietteisiin. Kun Risto palasi Oton kansja tuolta puheluretkeltään, huomasi hänen etsiwä silmänsä, että Cewa on yksin kävelemässä. Warrottuaan sen ajan, ettei kukaan sitä huomannut, meni hän Cewan jälkeen.

Kun hän saawutti Cewan, säikähti tämä niin, että ääni pääsi, eikä hän woinut paikalta liikkua.

„Älä nyt noin kowin pelkää, kaunis impi!“ sanoi Risto imarrellen.

„Jätä minut rauhaan!“ sanoi Cewa wärisewin äänin ja pyrki palausmatkalle.

„Ei, ei . . . Älä nyt ole noin hätäinen ja epäkohtelias . . . Kuule nyt toki minua, minulla on tärkeitä sanottavaa“, sanoi Risto ja esteli häntä lähtemästä.

„Päästä minut, Risto, mitä ne ihmiset . . .?“ häitäili Cewa.

„Hetkinen waan . . . kuule nyt minua . . . minä rakastan sinua, rakastan kuollakseni . . . olen jo kauwan rakastanut“. sanoi Risto kiihkoisesti.

„Älä pilkkaa köyhää orpoa . . . on orpo raukallakin kunniantuntoa“, sanoi Cewa hämmästyksissään.

„Minä en pilkkaa, minä puhun täyttä totta . . . Tahdotkos tulla omakseni?“

„Semmoisia saat puhua wertaisillesi . . . ; orpo, köyhä ja oppimaton tyttö ei sowi sinun rinnallesi“, sanoi Cewa ujosti.

„Di älä niin sano, sillä minä olen wakuutettu, että jinä tulisit olemaan asemasi, tulewan säätysi ja kumppanisi wertainen“, sanoi Risto innostuksissaan ja tarttui kiinni tyttöön, joka hiljalleen wetäysi hänestä edemmäksi.

Epätoiwon wimmalla riuhtasi Cewa itsensä irti ja lähti juoksemaan häätaloa kohden. Hän juoksi niin paljon kuin jak-

loi ja se kauhistus, minkä hän tunsi sydämessään, antoi hänelle voimaa. Tuliko Nisto hänen peränsään tahi ei, sitä ei hän joutanut katsomaan; hän juoksi vaan niinkuin tappaja olisi ollut takana. Nisto ei lähtenyt hänen jälkeensä, eikä hän olisi siihen kyennytään, sillä kauhea hämmästyks oli hänet saavuttanut.

Häätalossa oli walkeat jo joka huoneessa. Gewa koetti päästä kenenkään huomaamatta sijarensa kamarisiin. Se onnistuikin, sillä sinne mentiin porstuasta, eikä siinä ollut walkeaa. Kuten hän oli toivonutkin, ei kamarissa ollut ketään muita kuin Leena. Gewa oli niin hätääntyneen ja peljästyneen näköinen huoneeseen tultuansa, että Leena sen heti huomasi.

„Herra Jumala! Mikä sinulla nyt on? Oletthan kalpea kuin kuollut ja vapiset kuin kahila wirrassa“, sanoi morsian sijarelleen.

„Woi rakas sijareni! Minua on kowasti loukattu ja pilkattu“, sanoi Gewa ja kiersi molemmat kätensä sijarensa kaulaan, purskahhtaen samassa waltawaan itkuun.

„No tynnny nyt . . . Herran tähden, kuule nyt . . . Kuka on loukannut ja pilkannut . . . ? sanohan nyt toki jotakin!“ hätäili sijar.

Rauwan sai hän hätäillä ja uudella, ennenkun Gewa kykeni itkultansa mitään wustaamaan.

„Minä en voi nyt mitään selittää . . . sydämeni on niin . . . siitä puhumme toisella kerralla“, sai Gewa viimein sanotuksi.

Ulkaa on taas kulunut. Pappilasja oli nyt häät. Ne olivat kaksioishäät nekin, sillä Otto ja Hilja sekä Nisto ja Gewa olivat solmittawat nyt ikuiseseen avioliittoon. Niin. Nisto on näyttänyt toteen, ett'ei hän silloin Raaralan häissä loukannut eikä pilkannut Gewaa, vaan puhui täyttä totta. Hän oli sittemmin useammat kerrat wakawasti tunnustanut rakkautensa Gewalle ja hän oli woittanut tarkoituksensa, sillä Gewa oli viimein uskonut, ett'ei se ollutkaan pilkkaa ja häwäistystä, vaan

puhtaasta rakkaudesta syntyneen sydämen halun wilpitön tunnustus. Hehkuvana, nuoruuden kukoistuksesta humertawana, lempeänä morsiamena seisoi nyt Gewa Niston rinnalla, palkittajensa sulhonsa rehellistä rakkautta, sillä olihan hän nyt näytännyt toteen, että Gewa on ollut asemansa, tulewan jäätynsä ja kumppaninsa wertainen. — Onpa Nisto pitänyt sanansa, on ollut mies — on.

Melkein poikkeuksetta oli pappilasja samat hääwieraat kuin Kaaralassjakin silloin. Itsestänsäkinhän on arwattawa, että kaikki Kaaralaisetkin olivat hääwierasten joukossa, niinpä nuori emäntä, Leenakin. Yleinen rauha ja rakkaus wallitti kaiktien kesken noisja häisjä, sillä kaikki asiat olivat sopuissuissa ja kenenkään ei ollut mitään kadehtimista toisiltaan eikä mitään mielikarvetta toisiaan vastaan; kaikki oli niinkuin ol-lakin piti. Molemmat morsiusparitkin olivat niin iloiset ja tytytwäiset, ei ainoastaan omiin tulewiin elämänkumppaneihin, mutta kaikkiin ihmisiin; miksikäpä eiwät he olisi niin olleet, sillä oliwathan he nyt löytäneet ja saaneet toisensa, eikä heillä ollut yhtään wihamiestä, eiwätkä he myös wihanneet ketään. Nuoruuden innoista hehkuivat he ja uhkarohkeasti katsoivat he tulewaisuutta silmiin.

Leenakin oli onnellinen, nähdesjään, että tuo Gewan ankara peljästyminen hänen häisjään niinkin hywän lopun sai. Hän seurasi silmillään hennon ja kauniin sifarensa liikkeitä kaikella, kun tämä ilosta loistawin kaswoin notkeana ja keweänä häilyi morsiuswaatteissaan hääwäen seassa. Nuorten leikkiesä rinkitanssia, istuuntui Nisto palawoiwana ja wäsyneenä syrjemmäksi ja weti polwellsensa istumaan morsiamensa, joka hänellä leikkiesä oli viimeisenä parina ollut.

„Kas niin, kaunis kultaseni! Nyt et enään lähdekään minun luotani hyppyyh, ihuriä kuoliaaksi peljättämään . . . nyt pyhytkin koreasti luonani“, sanoi sulho morsiamelleen, taputellen häntä poskelle ja kiertäen kätensä hänen kaulaansa.

Leena sifar hymyili tuon nähtyänsä ja kuultuansa, ja morsian hymyili . . . kummaako se, sillä olihan hän nyt niin onnellinen.

Niinhan se on: häät ovat ja harvoin niissä mitään erin-omaisia tapahtuu, varsinkin jos kaikki asiat ovat luomallaan; näissä häissä ne ainakin niin olivat, eikä niistä siis ole mitään erinäistä kerrottavaa. Tyhtywäisinä waan wieraat erkaniwat häiden loputtua toisistaan, kiitellen ja kostellen moneen kertaan sekä isän-äwäen että sulhot ja morsiamet. Mutta ennentun häawäki lähti talosta, pyysi kirkkoherra heitä hetkeksi seisautumaan. Kun se oli tapahtunut, piti hän sydäntä liikuttawan puheen, jossa hän kehoitti kaikkia rakastamaan toinen toistanja ja anteeksi antamaan, jos joku toistanja vastaan rikoo, ja niin rakkauden lakia täyttämään. Erittäinkin nuoria parikuntia kehoitti hän toinen toisensa kuormaa kantamaan, eikä pyrkimään toistensa herraksi ja yksin-omaiseksi waltiaaksi ja käsijäkki. Hän kehoitti heitä rakastamaan toinen toistanja ja kunnioittamaan kumppaniaan enemmän kuin itseään, eikä hakemaan wikoja toisesta, waan enemmän omasta itsestään, siweyden hengellä nuhtelemaan ja muistuttamaan, jos toinen johonkin wikaan tuliji, eikä wihalla ja kiukulla, kuten usein tapana on. — Monta muuta neuwoa ja johdantoa lausui kirkkoherra ja puheen loputtua meni itsekukin kotiinsa, tyhtywäisinä sekä häihin, että kirkkoherran puheesen.

Onnellisina eliwät nyt Risto ja Gewa omassa kodissaan. Heillä käwi usein tuttavua wieraina ja silloin pidettiin hauskaa ja iloiista elämää. Kun talon isäntä ja emäntä olivat nuoria, ja wiettiwät lempi-aikaansa, olivat he aina molemmin wierasten kanssa seurustelemassa. Risto piti paljon kauniista waimostansa, jopa niin paljon, että se näytti monen mielestä liikaraiselta. Hän olisi tahtonut waimonsa aina istumaan polwellansa tahti alimpaan wierellänsä, jossa hän alituisesti näppi, taputteli, halaili ja suuteli häntä. Waimo ollen kaino, siweä ja häweliäs, ei näyttänyt hywäksywän niin julkeaa käntöstä ja uscinfin näytti hän selwää wastenmielisyhyttä semmoisissa tapauksissa. Waikka joukossa oli niitäkin, jotka pitiwät tarpeet-

tomana Niston julkiset rakkauden osoitukset waimoansa kohtaan, ihmettelivät toiset sitä rakkauden voimaa, mikä Nistosja oli joka aika nähtävänä; näyttipä siltä kuin ei hän olisi tullut hetkeäkään aikaan, ellei hänen waimonsa ollut aina näköisällä.

Semmoisenaan kului aika. Elämä toi hitaasti, mutta warmasti heidän eteensä uusia näkökohtia, uusia welvollisuuksia ja ne waatiwat uusia elämän tapoja. Nämät tuliwat niin hiltalleen ja wähitellen, että he tuskin huomasiwat niiden tuloa, mutta ne tuliwat kuitenkin. Lempi-ajan suruton, murheeton, riehahteleva, lemmeistä hehkuwa ja lehahteleva elämä ei enään sopinut, sillä elämä oli kääntynyt sille kannalle, että se waati rhytymään tositoimiin.

Oltiin jo niin pitkällä, että Nistolle ja Sewalle oli syntynyt terve, kaunis poika, pikkU Anton. Tämä tapaus muutti elämän aiwan toiselle kannalle. PikkU Anton waati niin paljon huolta ja hoitoa. Hän kahlehti ja walloitti kaikki äidin työt ja toimet, niin ettei hän paljon mihinkään muualle joutanut. Vieläpä pikkU Anton anasti suurimman osan äidin lemmeistäkin, sillä hän oli hwin waatelijas. Jos ei hän mielin määrin sitä saanut, itkeä rämästi hän niin että seinät tärisiwät. Tämä häiritsi isän työtä ja unta, niin ettei hän saanut tawasta moneen yöhön peräkkäin lewollisesti nukkua, kärkeä kun oli vähimmästäkin rapsauksesta heräämään. Työnteosta kirjoituspöydän ääressä ei tullut mitään, sillä lapsen pienintin kirahdeliminen ja äännähteleminen häiritsi häntä ja ajatuswoima tuntui weltolta ja wäsyneeltä.

Kaiken tämän tähden rupeji hänestä elämä wähitellen tuntumaan hwin ilottomalta. Noita alin-omaisia wieraskäntejäkään ja hupaisia iltamia ei woinut nyt toimeen panna kuten ennen ja siihenkin oli pikkU Anton syypää, koskapahan hän oli anastanut kaiken wallar, eikä suinkaan hywäksynyt minkäänlaisista melua olipa se sitten kuinka hywää, iloista ja hupaista muiden mielestä tahanja.

Awiooliitto rupeji Nisto tästäpuoleen katjomaan kaikenni toijelta kannalta kuin ennen. Sewymielinen ja huikenteluwainn

luonteeltaan ollen, oli hän käsittänyt avioliiton intoisten ajatusten ja kannalta, eikä ottanut ensinkään luvun sen vakavia puolia, ja niitä velvollisuuksia, jotka avioliittoa seuraa. Tämän tähden rupefi hän vähitellen tuntemaan, että hän on nyt entisen riehakan vapautensa menettänyt ja antanut itsensä kahlehtia jangen itämäänsä asemaan, josta ei ollut mitään mahdollista poispäästöä. Hän kuvitteli mielessään omia waiwojaan, omaa rauhattomuuttaan, lewottomuuttaan ja wankeuttaan, kunko jietämätön ja tuskaloinen se nyt jo oli. Mutta waimonsa uhraawaisista lewottomuutta, walwomista ja waiwoja ei hän huomannut minäkään arwoisiksi omansa rinnalle, waikka tämä yöt ja päivät melkein läpeensä sai walwoa pikku Antonin kätken wieresessä, heitelemässä ja waalimassa häntä; lewollisesta unesta ei ollut monesti käsymystä; kun hän sai joskus vähänkään uinahtaa niinkuin lintu oksalla, oli siinä jo kylläksi.

Kun waimo näin yhtenänsä oli lastansa hoitamassa, ei hänellä ollutkaan aikaa paljon muihin toimiin; ainoastaan kelpokäyttöä toimitteli hän joskus tärkeimpiä taloudellisia asioita. Tämän tähden ei hän joutanut miehenjälkään parissa oleskelemaan, jemminkään kun ei tämän ensinkään haluttanut lapsikamariassa oleskella; ainoastaan joskus pistäysi hän siellä niinkuin kissa kuumassa uunissa. Tämäkin seikka oli omiansa syntiäyttämäänsä Kriston nykyistä mielentilaa. Waimo huomasi tämän kyllä, mutta hän otaksui miehenjäl vähäpuheisuuden ja synkemmän elämän tavan tulewan siitä, kun heille yhteisesti oli tullut uusia huolia, jotka heidän elämänsä olivat kääntäneet toiselle kannalle.

Pikku Anton waurastui niin paljon, ettei äidin tarwinnut enään olla myötänsä lapsikamariassa. Innolla käytti hän kaiken aikansa, minkä hän sai lapjen tyköä poissa olla, taloudellisiin puuhiin ja järjesteläsiin, jotka hänen mielestänsä eivät olleet niinkuin niiden olla olisi pitänyt; hän tahtoi, näette, saada elämän yhtä hupaisiksi kuin ennenkin, poistaaksensa miehenjäl synkkämielisyuden. Kaitissa koki hän olla miehellenjäl mieliksi ja suatuaansa häneltä pienemmänkään wihjauksen, rienji hän

Kohta hänen tahtonsa täyttämään. Ujein otti hän lapsen syl-
liinsä ja meni sen kanssa miehensä wiereen istumaan. Siinä
näytteli ja esitteli hän tuota kaunista ja terwettä lasta isällensä,
puheli heille molemmille wiatointa lemmen kieltä, saadaksansa
lapsen wiihdytetuksi ja isän ilahutetuksi.

Näennäisesti rupejikin mies uudesti elpymään ja elämä
näytti tulewan entiselleen. Wieraita kutsuttiin taasentien taloon
tulon ennenkin ja seuraelämää koetettiin saada elpymään niin
hauskaksi kuin ennenkin. Suitentien näki waimon tarkka silmä,
ettei hänen miehenjärkeä entisen lainen, waan hän koettaa jo-
takin peittää jonkunmoisen teeskennellyn naamarin alle.

„Kuule nyt, Risto! Mikä sinua waiwaa? — — Puhu
nyt toki herrankaan wapaasti ja awomielisesti . . . sinä et ole
niinkuin ennen . . . itäwäsihän näin ollen aika tulee“, sanoi
waimo eräänä kertana, kun hän Riston kanssa oli kahdenteksen.

„Minkälaisen minä siten mielestäni olen?“ kysyi Risto
hnykästi.

„Sinä et ole enään semmoinen kuin ennen, niin awosy-
däminen ja ilainen. Sinä olet tullut wähäpuheiseksi ja hny-
käksi kuin hauta . . . ; oikein minua peljättää woithan
sanoa minulle, mikä sinua waiwaa“, sanoi waimo.

„Eihän minua mikään waiwaa“, sanoi Risto teeskennellen

„Niin, kumpi sinä olisit awosydämisempi, että puhuisit
minulle huolesi, niin minä koettaisin kaikkeni tehdä sinun hy-
wäksesi ja ehkä siten saisin sinun suruji poisitetuksi, jota nyt tur-
haan koetat peitellä ja salata“, sanoi waimo.

„Jos minua joku waiwaisi, niin se ei ole sinun autetta-
wanasi, mutta eihän minua mikään waiwaakaan; sinä luuloitte-
let waan“, sanoi mies.

„Jospa se niin olisi, mutta niin ei se ole; sinä koetat
waan minua pettää“, sanoi waimo huo'aten.

Semmoisena ukkokullattuna ja teeskennellynä pysyi elämä
jonkun aikaa, eikä se näyttänyt paranewan eikä pahenewan.
Waikka semmoinen näennäinen terwollisuus wallitsi awiopuoli-
sitten kesken, ettei wieraan silmäkään heidän välillänsä mi-

tään erinomaisempaa huomannut, oli kuitenkin heidän keskinäisessä elämässään semmoinen raskas ja painava tunne, joka oli niinkuin joku ennustus myrskyn edellä. Tämä teki waimon elämän tuiki raskaaksi ja sietämättömäksi ja tätä lisäsi vielä paljon se salaperäisyys, kun ei hän tiennyt tämän tufaluuden syystä ja juuria.

Eräänä kertana oli taas talossa wieraita. Niiden joukossa oli eräs rouwa, joka wieraasta paikkafunnasta oli tullut tervehtimään pitäjässä olevia sukulaifiansa ja nyt muiden kanssa tullut heille. Hän ei ensinkään tiennyt talon rouwan nuoruuden aikaisia elämän waiheita, eikä hänen sukuperäänsä, ihmetteli waan hänen siwyyhtänsä ja kauneuttaansa.

Ristolla oli perimänsä piano. Tämä oli aina hänen huoneesjansa, waikei talossa ollut ketään, joka olisi woinut sillä soittaa. Mutta kun semmoisia wieraita oli talossa, jotka siihen kykeniwät, soitettiin sillä ajan ratoksi ja seura-elämän wirtistykseksi.

Pappilan entinen Hilja oli hywä pianon soittaja ja hän se useinkin sai hauskuttaa seuraa soitollansa. Joku pyysi häntä nytkin istumaan pianon ääreen ja soittamaan joitakaan kappaleita. Kuten ennenkin, myöntyi hän pyyntöön ja pian kaikuifuiwat iloiset säwelet ympäri salia. Siellä istui talon nuori rouwakin, pitäen sylisfänsä terwettä ja kaunistu pikku Antonia — kuinkas muutoin, sillä olihan hän talon kaunis, nuori ja kaifilta kunnioitettu rouwa — olihan hänellä oikeus ja wewollisuusekin olla wierasten parisfa, hupina ja rattona heille.

Kun Hilja oli lakannut soittamasta ja nousjut ylös pianon äärestä, fanoi wieras rouwa:

„Minä pyytäifin, että talon rouwakin soittaisi jonkun kappaleen, sitä olisi niin hauska kuunnella!“

Risto waaleni walkeaksi kuin palttina ja Gewa punastui korwia myöden; muufkin wieraat hämmästyiwät, sillä jokainen tiesi, ettei Gewa ollut mikään soittonieffa, eikä kukaan sitä häneltä kaiwannutkaan.

„Ei . . . eihän se hän ei ole tottunut“ änttyi Nisto.

„En minä ole tottunut pianoa soittamaan; tässä on minun pianoni“, sanoi Gewa, kohottaen pitku Antonia ja suudellen häntä.

Sen jälkeen poistui hän kamariinsa lapsen kanssa.

„Wai niin! Sepä on jotenkin harvinaista tähän maailman aikaan. Minunkin aikamani pidettiin jo kasvatuksesta niin paljon huolta, että parempain ihmisten tyttäret opetettiin pianoa soittamaan. Soitanto on kaunis taide“, sanoi rouva Gewan mentyä.

Sywä oli, ettei Gewa kuullut tuota lauselmua, mutta sen kuuli — Nisto.

Tämän ylimyswaltaisen puheensa päälle istui rouwa itse juhlallisesti pianon ääreen, näyttämään tuota jaloa taidettansa. Silja hyppäsi hänelle nuotteja hakemaan, mutta rouwa sanoi: „En toki ole niin huono soittaja, että nuotteja tarvitseisiin, minä soitan aina muististani“.

Sitten siiristi hän formensa molemmissa käsissään niin leweälle, että ne olivat kuin rautaharawan piit. Niitä hän sitten mahtipontisesti ja selfäkenosja rupeji keikuttelemaan ja kallistelemaan pianon näppäimistöllä, topostellen sieltä täältä niitä, vähääkään koskaan soukentamatta formiensa asemaa. Monen turhan rynnäkön perästä sai hän viimein jotakin kuffuu, kuffuu ja ukko Noan tapasta.

Olisipa ollut paras, ettei semmoisten taidenautinnon edellä olisi ensinkään mokomaa puhetta pidetty.

Jotenkin hämmentyneinä lähtiwät wieraat pois.

Talon isäntä lähti wieraita saattamaan. Hän meni Oton kanssa aina hänen kotiinsa saakka. Hän ei palannutkaan kotiinsa, waan meni sieltä erään welikullan luo, mikä tunnettiin ankaraksi rhyppymieheksi. Hänen tuttawansa ihastui kowin Niston tulosta ja osoittaaksensa oikein tuntuwalla tavalla tuota iloansa, laitti hän heti totia. Waikkei Nisto ollutkaan halullinen wälewille juomille, huwitti häntä kuitenkin totipöydän ää-

ressä istuminen täälläferralla; sen ääressä kului hänen aikansa hupaisammasti kuin kotona. Tasi lasin perästä tehtiin ja siinä kaskutesja kului aika melkein huomaamatta lifelle aamua.

Kotiin tultua nakkansi Nisto pukupäällä sohvan kannelle maata, eikä herännyt ennenkuin lifellä puolta päivää. Ylösnostuansa oli hän vähäpuheisuutensa lisäksi vielä äreäkin. Jos hänen waimonsa hänelle mitä puhui ja toimitti, sai hän tönkeitä ja kärjimmättömiä vastauksia; oli niinkuin waimo olisi, hänen mielestään, tehnyt suuren ja anteeffiantamattoman rikoksen.

Waimo ei puhunutkaan miehellensä yhtään mitään koko hänen poisja-olostansa, koska hän piti sitä sattumukseksi. Sen tähden koetti hän hyvyhdellä ja lempeydellä lauhduttaa ja voittoa miehensä nirppaa ja tönkeää luonnetta, mutta huonostipa hän siinä onnistui.

Se asia meni sinänsä, mutta tästäpuoleen oli Niston parempi olla kylässä kuin kotona. Hänen kunniaksseen täytyy kuitenkin mainita, ettei hän kylään halunnut wäkewien juomien wuoksi, sillä juoppoa ei hänestä tullut koskaan, ei, waan hänellä oli toiset syyt kylähaluunsa. Tämä käwifin viimein niin ankaraksi, että kuin hän vähänkin sai lomaa warkansa toimilta, oli hän aina kylässä, josta hän useinkin tuli kotiin wasta aamulla.

Urwattawa on, miltä tämä waimolle maistui. Monta unetonta yötä hän wietti ja monta itkua itki. Kun hän huomasi, ettei hän hyvyhdellään woinut mitään waikeuttaa, päätti hän jollakin tavalla ottaa selwän tuosta hämärästä ja ikävästä tilasta.

„Kuinka sinä voit noin kotisi, waimosi ja lapsesi unhottaa, kun et sinä enään yhtään pysy kotona?“ janoi waimo eräänä kertana miehellensä, kun tämä oli tullut taasentkin aamulla kotiinsa yölliseltä retkeltänsä.

„Woin minä, sillä minulla on kylässä hupaisempi kuin kotona . . . Nyt sen sait tietää, jota aina olet kärkkynyt. — Onko nyt lysti?“ janoi mies.

„Voi rakas Risto! Mitä minä olen sinulle tehnyt, kun sinä noin saatat puhua?“ sanoi waimo surumielin.

„Minä en jaksa kuulla sinun alin-omaisia kärkkymisiäsi ja tilinteettämisiäsi“.

„Älä niin sano, jos sinulla vähänkin on omaatuntoa. Enhän minä ole koskaan sinulle osoittanut muuta kuin rakkautta ja kunnioitusta. Ainoastaan synkkämielisyhtesi syhtä olen kokenut selville saada kaikella hywyhydellä, mutta sinä käyt waan yhä kunnallijemmäksi, kylmemmäksi ja umpimielijemmäksi. Jos et minun wuokseni woisi olla kotona, niin muistahan toki omaa lastasi. Usko waan, rakas Risto, sinun käytkösesi ei ole sopiva Jumalan eikä ihmisten edessä“, sanoi waimo wawisten.

„Enkö minä sitä sanonut, ettei sinulla ole muuta kuin noita alin-omaisia kantturasaarvoja, mutta eihän parempaa ole odottamistakaan semmoiselta, joka on kolme vuotta ollut — — ruodulla“, sanoi Risto kamalasti.

Waimo kalpeni kuolon kalpeaksi. Häntä puistutti semmoinen wawistus, ettei hän woinut pysyä seisallaan, waan hänen täytyi horjuen peräytyä tuolille istumaan. Siinä hän siten huohotti ja hengitti niin raskaasti, että olisi luullut sydämen rinnasta ylös hyppäävän. Kaukaan aikaan ei hän woinut puhua ainuttakaan sanaa.

Niin. Nuoli oli ammuttu ja se nuoli muserji ihmis sydämen. Se oli kauwan piilenyt salassa ja warttunut, waurastunut. Wieraan rouwan musiikillinen kaswatussaarna oli wafamaan takonut terän ja päättänyt sen walmistuksen. Huikeitelewalla intohimolla oli hän alussa rakastanut kaunista, alhaista, mutta siweää naista ja tämä oli uskonut häntä ja antautunut kaikkineensa hänelle, yksin hänelle. Mutta kun ensimmäinen hehku oli kylmennyt, ja elämän welwollisuus ja wafamuus astunut siaan, rupesti hän halwefjimaan siweää waimoansa, alhaihen kaswatuksen ja sukuperän tähden, yhtä suurella kylmyhydellä, millä tulijuidella hän ensin häntä rakasti. Nyt sai waimo tietää syhn miehensä kylmään nyreämielisyhteen ja fotoa

poisja olemiseen, jota hän niin huonolla onnella oli tähän asti kokenut peitellä.

„Sinä siis halveksit minua?“ sanoi waimo viimein matalalla wäriwällä äänellä.

„Niin teen . . minä halveksin sinua, enkä woi toisin tehdä“, sanoi Nisto murhaawasti.

„Silloin et niin sanonut kuin minua omaksesi pyhjit; silloin wannoit rakastawasi minua enemmän kuin mitään muuta maailmasja. Mikä sinun mieleksi nyt on muuttanut?“ muistutti waimo.

„Minä olen tullut kappaletta wiisaammaksi“.

„Woi Nisto! Sinä olet kowasydäminen, tunnoton mies, joka woit rikki polkea sydämen, mikä on sykkinyt yksin sinulle ja on yksin sinua rakastanut eikä ketään muuta. Miksi sinä saatit minut tähän hirmuiseen waiwaan? Olisit minun antanut olla halwasja ja ylönsatjotusja tilasjani, se olisi ollut tuhatta kertaa parempi kuin tämä myrkyllä jekoitettu ulkofullainen loisto“, sanoi waimo.

„Niin, miksi minä olin niin hullu, sano jos waan woit? Minun luullakseni se oli elämäni suurin erehdys“, sanoi Nisto wähhääkään pehmenemättä.

Waaleana ja wapiwewana nousi waimo tuolilta. Hän ei wastannut mitään miehensä viimeisiin sanoihin, sillä hän tunsi, ettei tässä ole sjaaa millekään järjelliselle ja tunnolliselle puheelle. Tuolin nojasta kiinni pitäen seisoi hän siinä tuokion, tunnustellaksensa, woiisiko hän siitä mennä kamariinsa. Hän katsoa tuijotti yhteen paikkaan ja rintaa aaltoi niinkuin hyyrskywä meren pinta. Wihdoin lähti hän horjuin ja seinistä kiinnipidellen hiipimään kamariinsa.

Pikku Anton heräsi samassa tuokiossa kuin äiti huoneeseen astui. Poika kätisi tyytymättömänä ja oikoi pikku käsiään luottawasti äidilleen. Äiti horjui lapsen luo ja suurella waiwalla sai hän hänen nostetuksi syliinsä, sillä hän oli sangen woimaton.

„Voi, vakas lapseni! Tuleeko sinustakin huikentelewa, kowasyhdäminen mies, joka tunnottomasti voi murskaksi polkea uskollisen, vakastawan ja lempiwän sydämen? — Ei toki . . . teenhän wäärin sinusta, wiattomasta oleunnosta tämmöistä arwellesjani“, sanoi äiti kuisikutellen lapsellensa ja suudellen häntä.

Hän istui lapsen kanssa wuoteen laidalle. Koko entinen elämänsä aukeni hänen eteensä niinkuin selwä kirja. Hän muisti lapsuutensa kurjat kärsimiset ja äitinsä hirwään nälkäkuoleman. Hän muisteli ihmijien ja erin-omattain kaswatuswanhempiensä hywyhtyä, joiden avulla hän wältti nälkäkuoleman ja tuli ihmiseksi. Pappilaan joutuminen tuntui hänestä suurimmalta onnettomuutensa syystä, waikka he oliwatkkin hänelle osoittaneet pelkkää ihmisyhtyä, ystäwyhtyä ja rakkautta sekä kaswattaneet häntä kuin omaa lastansa. Mutta juuri tämän tähdenpä hän oli joutunutkin siihen asemaan, että oli woinut antaa elämän ylhäisyshyden ja turhan loiston kiillon nojalla tehtyjn pettäwain lupausten houkutella itsensä pois jäädystään, maistamaan täydellä mitalla sitä ulkokullaista sydämättömyhtyä, jota niin runsaasti useinkin loistawan kuoren alla piilee. Kuinka onnellinen oliji hän, jos hän oliji jäädysjään pysynyt, missä kaikki ihmiset olijiwat wertaisia, joita woiji vakastaa weljiinään ja siisarinaan. Nyt hän oli hyljätynä, halwekittuna mieheltänsä ja kenties muutkin katsoiwat häntä yllön; ja waikka eiwät he sitä tekijikään, on hän kuitenkin kurjin ja onnettomin ihminen minä maa päällään kanta. Miksi antoi hän itsensä pettää ja narrata? Miksi uskoi hän Kriston intohimoijia rakkaudentunnustuksia ja lupauksia, ja hänen ulkokullatuita wakuntuksiaan — niin, miksi? —

Näitä kaikkia muistellessaan muisteli hän wiattomia lapsuutensa aikoja niinkuin kadotettua paratiisia. Waikka se olikin ulkonaisesti kurjaa ja wiheliäistä, oli sydän kuitenkin iloinen ja wapaa, eikä kukaan antanut hänelle niin pahoja ja solwaisewia sanoja kuin hän nyt omalta kumppaniltaan sai kuulla. Voi kuinka mielellään hän oliji nyt waihtanut nykyisen elämänsä lapsuutensa wiheliäiseen, mutta onnelliseen aikaan ja

syöksyhynt alas tältä suurimman onnettomuuden onnen kulkulalta; — niin sen hän oliji tehnyt, jos waan oliji woinut.

„Woi äiti! Miksi minä en saanut kuolla sinun kanssasi?“
fanoi hän viimein puoli-ääneen ja purskahdi katkeraan itkun.

Siinä itki hän niin kauwan, että hyynekten lähteet kuuwivat ja sydän tuli murheen pätsissä ikäänkuin hiiltyneeksi.

Sinä päivänä ei waimo woinut liikkua kamaristansa, eikä hänelle maistunut ruoka eikä juoma.

Kauheassa synkkyhdesjä kului aika eteen päin. Rumpikaan ei puhunut toisellensa luotuista sanaa, sillä mies ei tahotonut ja waimo ei uskaltanut. Tämän tähden käwi elämä niin rasittawaksi, synkäksi ja kolkoksi, että se oli suljetun handan kaltaista.

Eräänä päivänä tuli Nisto waimonsa kamariin. Tämä kunnastutti waimoa suuresti, sillä semmoista ei ollut tapahtunut kaukaisiin aikoihin. Mies istuuntui synkän näköisenä tuolille ja waimo odotti tyhättäwiin sydämin mitä hän sanoiji.

„Sinä et saa enään fertaakaan tulla näköisälle silloin kuin wieraita on“, fanoi Nisto kolkosti.

„Minkätähden en?“ kyhyi waimo.

„Sen tähden kuin minun pitää häwetä sinun käytöstäsi“, selitti mies.

„Mitä erin-omaisia rikoksjia minä sitten olen sädhyllisyhyttä vastaan tehnyt?“

„Sinussa pistää joka aika esiin taloupoikamaisuus“.

„Minä en siis olekaan enään mielestäsi säätysi ja kumppanini wertainen, jommoisen minun ferran wakuutit olewan“, fanoi waimo hiljaisesti.

„Et, senhän olet jo ennenkin saanut tietää“, fanoi Nisto.

„Sinun ei tarvitse koskaan enään häwetä minua wierasteji edessä“, fanoi waimo ja huokasi raskaasti.

„Minulla oliji vielä muutamakin sanottawaa“, fanoi Nisto edelleen.

„Sano kaiikki mitä sinulla sanottavaa on, sillä minun sydämeni on jo murtunut siihen määrään asti, että woin kuunnella mitä tahansa“, sanoi waimo.

„Poika oliji paremmasti kaswatettava, sillä se imee sinusta talonpoikamaisuutta“, selitti Nisto.

„Poika! . . . Mitä, kuinka?“ . . . sanoi waimo ikäänkuin jäpŕŕhtäen, sillä hän oli niin ajatuksiinsa waipuneena, ettei hän käsittänyt täydellisesti miehensä sanoja.

„Sitä sanon, että poika tarvitsee paremman kaswatuksen kuin sinä voit antaa . . . Joko nyt hymärrät?“ sanoi Nisto jäälimättömästi.

„Mitä sitten oikeastaan tarkoitat? — puhu!“ sanoi waimo ja näytti kiinnittävän kaiken huomionsa oikein kuullakseen ja käsittääkseen mitä nyt tulisi.

„Tarkoiton sitä, että poika pitää laittaa muulle kaswatettavaksi“.

Waimo käsitti nyt täydellisesti miehensä tarkoituksen. Eton woima ja luja päättäväisyys palasi hänen heikontuneeseen ruumiiseensa ja murheelliseen mieleensä. Wieno puna lewisi hänen kalpeille kaswoilleensa ja silmänsä säkenöitsiwät.

„Tahdotko ryöstää minulta ainoan rakkauteni esineen, mikä minulla on vielä jäljellä tässä maailmassa? Eikö siinä ole vielä kyllä, kun olet ryöstänyt elämäni rauhan ja rikkirunnellut sydämeni, kun tahdot vielä päälliseksi ryöstää lapseni? Mutta sen sanon sinulle, ettei se tule tapahtumaan koskaan, sillä rikkirunneltunakin on minulla voimaa suojelemaan lastani . . . ota henkeni, rewi runneltu sydämeni ulos rinnastani, mutta lastani et saa“, sanoi waimo kauhiskuksen waltaamana.

Nisto ei ollut heikolta waimoltansa odottanut tällöistä mielen lujunta ja päättäväisyyttä. Hän joutui jotenkin hämmilleen waimonsa lujasta puheesta, eikä woinut muuta tehdä kuin katsoa waimoansa, joka lifisti lasta rintaan ja wästen ja suuteli häntä innoffaasti. — Siihen se asia jäi.

Nisto pitkitti kyläsäkäyhtiään kuten ennenkin ja wiipyi siellä poikkeuksetta aamuun asti, mutta siitä ei mainittu kun-

maltakaan puolelta puolellakaan janalla mitään, elettiin vaan myykkää, syykkää ja kuollutta elämää. Vieraita kävi talosja nytkin tavasta niinkuin ennenkin, mutta talon nuoria emäntää ei näkynyt enään milloinkaan heidän seurassansa, waikka moni vieras häntä usein kaipasikin. — Niin, mitäpä hän olisi-
kaan sinne mennyt, sillä olihan hänen miehensä kieltänyt hänet esiintymästä vierasten seurassa, ettei hän muka siivistymättömyhdellensä olisi loukaannut heidän hienoja tapojansa.

Eräänä iltana meni Nisto taasentfin kylään. Sihän siinä mitään outoa ollut, sillä olihan hän usein ennenkin niin tehnyt, mutta outoa oli se, kun ei hän tullutkaan kotiin, ei aamulla eikä milloinkaan. — Hän oli jäänyt olemaan erään ystäväänsä luokse ja jäi sinne ainajesti asumaan. Jonkun ajan kuluttua rupeji hän wirkaansa kuuluvia kapineita ja papereita muiden kautta nuteen asuntoonsa toimittelemaan.

Tällä tavalla oli Nisto eronnut kärjivästä ja siiveästä waimostansa, hänestä, jonka wertaa ei hän yhteen aikaan luullut koko maailmasjakaan olewan. Hänellä oli nyt kyllä sydäntä hyljätä hänet ja lapsensa ja heittää heidät oman onnensa nojaan. Totta kyllä on, että waimolle jäi koko talous, mutta kufin kyllä arwaa, minkälaiselta tämä talous tuntui hyljätylle waimo raukalle. Suoltelesta ja kylmästä tuntui kumppaniton koti ja kymmentä kertaa onnellisempi olisi hän ollut metsäpirtisjakin asuesjaan, kun hänellä waan olisi ollut uskollinen ja lämmin sydän kumppanina.

Tuo keskinäinen kylmyys, mikä awiopuolijoiden välillä wallitsi, oli tähän asti pysynyt kaikilta ihmisiltä salassa, sillä kumpikin koki huolellisesti salata tukalaa tilaansa. Nyt täntyi sen kuitenkin julki tulla tuon julkisen eron wuoksi. Kaikki ihmiset jäälitteliwät Sewan tukalaa tilaa, sillä he oiwaljivat kohta asian ilmitultua, että wika on Nistosja, jonka elämänlaatu oli tunnettu huikentelewaisjeksi ja kotinsa pitämättömäksi pitkin ikäänsä. Moni koetti waiuttaa Nistoon, että hän olisi malttanut miehensä ja yhtynyt suosiolliseen yhdys-elämään kärjivän ja lempeän waimonsa kansja, mutta se ei mitään auttanut. — Nyt

vasta palkollisetkin saivat tietää, että heidän isäntäväkensä kesken on ollut tuonmoista hirveää onnettomuutta. Sydäme-
tään osaa ottaen hyvän emäntänsä kowaan kohtaloon, kokiivat he
lievitellä hänen suruansa minkä voivat.

Eräänä päivänä nähtiin nuoren, heimon ja kalpean nai-
sen lapsi sylissä pyrkivän horjuen tietä myhden eteenpäin. Hä-
nen voimansa näyttivät olewan vähissä, sillä tuon tuostakin
istahdi hän tienwiereen lewähtääksensä ja saamuttaaksensa ta-
saisempaa hengitystä, sillä hänen henkeänsä kowin ahdisti. Hä-
nen katsantonsa oli raukea ja hyytä ja hänellä näytti olewan
kova iisällinen taistelu. Tienwiereessä istuisiaan katsoa tui-
jotti hän yhä waan sylisfään olewaan lapseen, wälisesti surul-
lisesti hymyillen. Se oli Gewa, joka pikku Antoni sylissä koki
wuowata Kaaralaa kohden, saamaan sieltä suojaa itsellensä ja
lapsellensa. Hän ei woinut olla enään siinä kodissa, jossa hä-
nen onnensa oli ryöstetty ja sydämensä rikki runneltu. Hänen
elämänsä käwi niin tukalaksi siellä, että lattiakin tuntui poltta-
wan jalvoja, ja hänen ruumiinsa tuntui kutistuvan kokoon ja tule-
wan pieneksi kuin kuivettunut kuusen käpy. Joka paikka ja esine
muistutti häntä, että hän on halveksittu, ylönkatsottu ja hyl-
jätty olento, joka on woimaton haltia tässä kowa-onnen kodissa
ja pois, pois piti tästä päästä — waikkapa vielä mihin, kun-
han waan pois pääsee. Tänä kowana hädän ja tuskan aikana
muistui hänen mieleensä entiset kaswatuswanhempansa, he, jotka
hänen turwattominna orpona ja wiheliääjimmäsä kurjuudessa
ollessaankin oliwat hänestä niin isällistä ja hellää huolta pi-
täneet, eiwätkä olleet häntä koskaan köyhyydellä ja halwuudella
fortaneet ja sätineet. Tällä turwalla koki hän puoha'a Kaa-
ralaa kohden.

Kaaralasta oli huomattu Gewan waiwaloinen tulo ja
isäntä sekä emäntä kiirehtiwät häntä vastaan kartanolle.

„Mutakaa turwaa ja suojaa hyljällylle, turwattomalle ja
kodittomalle, murtuneelle naiselle . . . Alkää, Jumalan tähden,

hyljätkö onnettoman pyyntöä, minä rukoilen teitä . . . itchän olette olleet ennenkin minulle niin hyvät. — Minä koen tehdä työtä itseni ja lapseni elatukseksi", sanoi Gewa, ja hän wapii kuin haawan lehti.

„Rauhoittukaa nyt toki . . . älkää noin kowin hätäillä — — emme me hyljää . . . olkaa waan terwetulleet Onhan tuota nyt toki kattoa ja suojaa, Jumalan kiitos, teidänkin päännne päälle — täyhääpäs nyt waan huoneesen", sanoivat wanhukset melkein yhteen ääneen. He hätäilivät kowasti ja emäntä otti lapsen wapijewan äidin sylistä; ukko otti äitiä käsipuolesta kiinni, ja niin lähtiwät he huoneesen.

Huoneessa oli Leena häntä vastaanottamassa.

„Woi rakas sisareni! Kuinka onnellinen sinä toki olet alhaisuudessasi ja usealta halpana pidetysnä säädysnä. Lämmin, uskollinen sydän on rinnallasi ja rakkaat, rehelliset ihmiset ympäröiwät sinua. — Sisar raukkasi joutui wäärään paikkaan; kewymielisyyden uhrina joutui hän halpuutensa wuoksi ylönkatsoetuksi, halweksitukseksi ja hyljättyksi. Moni ehkä kummasteli minun onneani, mutta ulkokuullatun elämän loistawa kiilto ei ole ihmisen elämän omni, sen minä, poloinen, liiankin suuressa määrässä todeksi tiedän", sanoi Gewa sisarelleen.

Samasna otti hän sisarensa syliksi kiinni ja purskasti katteraan itkun.

Kowain ponnistusten, murhetten ja mielenliikutusten tähden kaatui Gewa kowaan tautiwooteeseen, jossa hän makasi monta wiikkoa elämän ja kuoleman välillä. Leena ei luopunut hetkeksikään sisarensa tautiwooteen äärestä, mutta istui siinä yöt ja päivät, hoitaen ja waalien heikkoa, taudin kanssa kamppailewaa sisartaansa. Usein tarjottiin hänelle apua, että hän olisi saanut wähänkään jolloinkaan lewätä, mutta hän ei woinut niin kauwan sitä tehdä kuin hänen kärsiwä sisarensa taisteli taudin kanssa. Usein hauraili sairas. Silloin hän säpsähti jostakin uuden horroksesta ja sanoi: „Woi, woi, Kristo, minäläinen sinä kuitenkin olit . . . petturi — unhotit lupaukseksi — pikku Anton . . . Ei sinusta toki jemmaista“

Syvään hoidon avulla rupeji sairas vihdoin paranemaan, mutta sangen hitaasti se kävi. Ensimmäisenä huolena tointumisenja jälkeen oli hänellä lapsensa kysyminen, vieläkö hän elää ja onko hän terve. Sisar rauhoitti häntä ja selitti, että vanha emäntä oli kaiken aikaa hoitanut pikku Antonia ja että poika oli terve ja virkku. Sen kuultuansa rauhottui sairas.

Tuo tautivuode oli Gewalle ikäänkuin uuden elämän jama. Sillä kun hän tautivuoteelta nousi, jaksoi hän tyhneemällä mielellä kantaa kowaa kohtaloansa ja ajettaa itsensä vastaan-ottamaan sitä mutta elämän suuntaa, joka nyt oli hänen eteensä astunut. Röyryllä mielellä päätti hän alistua kowan kohtalonsa alle ja vastaan-ottaa mitä aika hänelle tuopi.

Risto asui vielä samassa paikassa, mihin hän oli mennyt waimoansa pakoon. Hän ei ollut sen koommin käynyt wanhassa kodisjansa, eikä kysellyt waimostansa mitään; lieneekö tämä tullut häpeästä wai ylönkatseesta, sen ties taiwas. Hän oli harwapuheinen ja hnykkä, eikä kärkeinyt muidenkaan puhua mitään hänen ja waimonsa välisistä asioista.

Neti kun Gewa taudiltansa kytteni, kirjoitti hän Ristolle seuraawaisesti:

„Entinen awioikumppanini!

Palaja omaan kotiisi, sillä siellä ei ole nyt enään teitään, jota sinun tarvitseisi ihmisten edessä häwetä. Jumala sen yksin tietää, kuinka paljon minä olen saanut sinun kowan ja tunnottoman sydämesi tähden kärsiä, mutta nyt se on jo suurimmafsi osaksi ohitse mennyt. Minä woin nyt jo jotakuinkin tyyhyä onnettomaan kohtalooni, enkä kadu mitään hartaammin kuin sitä, kun annoin petollisten liehakoimisiesi wietellä puhtaan ja wiattoman sydämeni. Kuitenkaan en toiwota sinulle kostoa, enkä mitään pahaa, sen waan soisin, että koettaisit wakaannuttaa kowin huijentelewaa ja häilywää mielenlaatuasi. Muuta mitään en sinulta pyyhä. Elä onnellisena!

Gewa“.

Hän ei saanut mitään wastausta kirjeellensä, mutta sekö wai joku muu seikka lienee waijuttawat sen, että Risto muutti

kun muuttikin asumaan omaan kotiinsa. Olisipa luullut hänen nyt hyvin'kin hyvän olla, sillä olihan hän täydellisesti voittanut mitä oli tarkoittanutkin, nimittäin: päässyt erilleen halveksitusta waimostaan. Niin ei kuitenkaan ollut asian laita, sillä ikävä ja paha oli hänen olla. Hänen kaunis ja lempeä waimonsa oli waan aina hänen mielesfäänsä ja elämä tuntui hänestä sanomattoman autiolta ja tyhjältä. Unisjaankin näki hän usein waimonsa edessään, ja silloin näytti hän hänestä kärsiwältä enkeliltä. Tämä tieto ja tunto teki hänen elämänsä sanomattoman ikäväksi ja synkäksi, ja tuo ennen niin iloinen mies painui yhä harwapuheisemmäksi, synkkämielisemmäksi ja närkkäämäksi ja viimein tuli hän kaikilta kummaistawaksi jöröksi. Ei häntä huwittaneet wieraat, ei seurustelut muiden kanssa, eikä mitkään. Hän oli monta kertaa tunnustamajillansa suurimman erehdyksensä, mutta häpeä ja hylpeys estiwät häntä siitä.

Cewa oli tottunut hyväksi käsitöön tekiäksi. Hänellä oli työtä yllin kyllin ja hän teki sitä halulla ja ahkerasti. Näin tawoin ansaitsi hän riittävän toimeentulon itsellensä ja lapsellensa, wieläpä sai wähän säästöönkin; näitä säästöjä aikoi hän panna talteen sillä waralla, että woisi pikku Antonia kouluttaa, kun se aika tulee. Hänellä oli siwä huone asutawana, johon talo antoi wielä lämpymänkin, eiwätkä Kaaralaiset koskaan suostuneet otamaan niistä minkäänlaisista wuokraa tahi maksua. Pikku Anton oli jo jalanjuoksewa fetterä poika, ja oli kaikkein lemmikki ja suosikki, mutta kaikkein enimmäin häntä toki äitinsä rakasti, uhraten elämänsä ja kaikki woimansa hänen hyväkseen.

Eräänä päiwänä nähtiin se kumma, että Nisto asteli Kaaralaa kohden. Cewan sydän tyhytti kowasti ja hän kiirehti kamariinsa. Leena meni Nistoa vastaan ja ohjasi hänet suoraan Cewan kamariin. Mielenliikutuksen tähden oli wieno puna nousnut Cewan kaswoille ja jemmaisena oli hän sangen miellyttävän näköinen. Pikku Anton telmi hyötyisänä ja wewänä lattialla, äännellen ehtimiseen kaikenlaisia lapsellisia sanoja.

Alakuloisena ja ujona astui Risto huoneeseen. Hän luis-
misteli ja katseli siune tarane, mutta hän ei ottanut katsoaksensa
suorastaan wainoansa filmiin.

„Tule tänne peremmäksi istumaan“, kehoitti Gewa, kun
näki miehenjä neuvottomunden.

„Kylläpähän tässä . . .“ sanoi Risto, haapuroiden samassa
sifinnä olevaa tuolia, jonka hän weti aiwan owipieleen ja is-
tuuntui siihen.

Seurasi tuskallisen pitkä äänettömyys.

„Eiköhän olisi parasta, että taas en yhtyisimme“, sanoi
Risto wihdoin.

„Ettäkö kuinka?“

„Tarhoitan että unhottaisimme entiset ja yhdistyisimme
jälleen . . . ikävähän on näinkin“, pitkitti Risto.

„Se ei tapahdu enään koskaan. Minä olen sinulle ker-
ran antanut sydäneni, mutta sinä olet sen halveksien hyljän-
nyt ja kauhealla kylmyydellä murskannut. Woi, Risto! Löy-
hät olivat sinun lupauksesi ja lyhyt oli rakkautesi, joilla sinä
minun petit! Minulla ei ole enään toista sydäntä sinulle antaa,
sillä se mikä minulla nyt on, se on pyhitetty lapseni kaswatuk-
seen. Mitäpä hyvää siitä olisiikaan, jos nyt, kun sydämeni
haawat ovat wähän paremmat, antaisin itseni toistamiseen pet-
tää, sillä olenhan waan ruotilainen ja semmoisena olisin sinulle
haittana wierastesi aikana, jota paitsi talonpoikamaisuus pistäisi
minusta esiin joka päivä. — Ei, Risto, paras on näin, sillä
minä woin nyt jo joihinkin määriin kantaa kowan kohtaloni“,
sanoi Gewa wärisewin äänin, ja kirkaat khyneleet kiilsiwät hä-
nen filmisjansjä.

„Hywästi“.

„Hywästi, hywästi! Jumala sinulle anteeksi antakoon!“

Risto meni ja hänenkin filmisjansään kiilsi khyneel.

Uutta alkuperäistä Kaunokirjallisuutta!

Jaakko Hissan kustannuksella

on ilmestynyt:

- P. Päivärinnalta, kertomus sarjaa »JÄLKIPOIMINTOJA»
I vihko, jossa on kertomus »Wolmari.» Hinta 85 p.
- P. Päivärinnalta, »JÄLKIPOIMINTOJA II. OMISTAAN
ELÄJIÄ», jossa on kertomukset »Kylän laiskin mies,»
»Kylän vähäväkisin mies» ja »Kylän toimellisin ihmi-
nen.» Hinta 85 p:niä.
- P. Päivärinnalta, »JÄLKIPOIMINTOJA III vihko», jossa
on kertomukset »Kanttilaiset ja Kanttilan tyttäret.»
Muistelmia katovuosilta. Hinta 85 p:niä.
Seuraavia vihkoja ilmestyy tulevana vuonna. —
Kukin vihko myydään erikseen.
- P. Päivärinnalta** ilmestyy piakkoin eräs suurempi
kertomus kansan elämästä »**Oukkari.**»
- Nimetön, **Sampoiselta.** Kokoelma runoja. Hinta 85 p:niä.
-

- »**Wäinön kannel,** Suomalaisia kansanlauluja Etelä-
Pohjanmaalta.» Koonnut ja säveltänyt neliääni-
sesti mies-, nais- ja sekakööriä varten J. Passi-
nen. Hinta 2 Smk.

